

ВОИВЪВ

HP29-1

1
Коми-3-м

4-11

УЫЉ УОЈУВУ

АЉМАНАХ

№ 1 (7)

Г.П.Б. в Лнгр:
Ц. 1933 г.
АНТ № 378

Иср. № 148

Альманах Новый Север.

Изд № 6

Уполн. Облита № А-1193

Заказ № 1659

Тираж 4200 экз.

Сдано в набор 20/1-33 г.

Подписано к печати 7/II-33 г.

Редактор П. Шеболкин.

Тех. редактор А. Киселев.

1933

P A R T B I Ļ E T № 224332

Stav mirsə gupjəņь robočəjjaslən kijas,
Stav musə gudjəņь,—no kolantor oz sed.
— Mem vištav, partija! Vaj, vištav, mьj te koršan?
I sogšan gələs menьm suis:
— Partbiļet.

Zik əti—içətik... a dojdīs menšьm šələm.
I šələm zdrəgmuni... zduk kьv sunь ez šet...
Əd səmьn tərьt menam kiьn sijə vəli,
No šmert taj košьstis—i uši partbiļet.

— Ej, proļetarijjas! Vaj, jirkņь voštšəj voztil..
Da kьz-nə siz,—mьj sijə zvbьļš əni soj...
Zik əti... içətik biļet mi səmьn vostim,—
A mijan partijaņь voštšis ьzьd doj.

Me kьla partijaļš vьvti ьzьd dojsə,
No menam kiьn nəsta çorzis vьņjər-pas*
—Ej, kьlan partija? Tenьd! Ted me gorzal
Pəš çoləm ьstə ted robočəjjaslən klass.

Med dojmə šələmnьm... No soglunsə mi vermam.
Ted otsəg ьstaməj miļlonjasļš jon gь.
Zvoj košə nuas najəs znamja Kominternlən,
Med tьrtņь partijaņь loəm zuzьd rь**).

Me—Səvet stranaļš. Medvoz radas peta.
—Ej, kьlan, partija!... Me kəsjəm šeta ted:
Goz-məd təļš mьštī šo šurs partbiļetən
Mi vezam... vezam vostəm leņinskəj biļet.

1924 v.

*) Muskuļjas.

***) Guran, proval.

TALUN—LENIN

Stav godoveinašs,
Kodi kad vezig tšris,
Zik eti ņekor oz vun,—
Gudokjasən, kəzbdən
oləmas pšis
Janvar kəzətikəd lun!

Kod ləstas sunb,
mšj kuləma Lenin.
Kət i mijankəd
sišə ez lo,
Kət kujlə-nin
mavzolejšn
Gymšəp juralan
əktmšəd vo.

Ez!
Avu kuləma!
Kijas oz kərtavšs,
Kor gšgš verməmən
oləms pšə—
Zev ызd ызп
medšəkədtorjassə
Lenin jort
nuls i nuə.

Gudokjasən muralig,
oləmsə vblmədnš petim
I əztim
gigantjaslšs vi.
Bəd kvla
i spravkala
sš dinə vetlim
Pjatiletka lunjasə mi.

Vragjaskəd tškašig,
ez zdrəgmun kijasnym,
Kor čuztim

kolhozjas
da una so domna,—
Lenin otsalis,
veladis mijanəs
Aslas
kьzqolnan
tomnas.

Вьд posnitorjassə
tədmävнь
velədə kadьs,

Med millonjasən
munнь jon kosə,
Lenin eə uzalis
mijankəd radьs
Da partijaəs
nuədis vozə.

Sijə tan—
vuzə plətinaən ju cəjə,
Sijə tan—
gigantskəj turbinajas vajə;
Sijə siktjasəs
ətuvja oləmə
čuksalə
Da nuədə
tomməm stranaə.

Vermьs klass
izsömən,
rudaən
grьmədə,

ņeekə-ņin
medvərja kapital vuz.
Lenin jort
vьl vьlə kьpədis
Medkolan,
medkьpьd uz.

Sijə tani—
millonjaslən
medvьli znamja.

Сьlən stranaьs—
ov sizьsь šin.

I stavas,
mьj vəçəma
bolševik šamən—

Pasjama   Leņinlən ģim.
Pjatiletkān   kadsə mi veniməj--
Jurgə   industrija nem.
Mi tadam: adzətəm kьгъмьs
                                  Leņinlən
Vьd uzьn,   vəcətьn—em.

Sijə tan—   veškьd tuj jəzjasь ində.
I tajə tujədьs   vošlavnь kolət
Vošlav-zə   verməmən
                                  Leņin jort ģimən
Mijan ьzьd   da səstəm vьl oləm!

Komiādis Vьl PAS.

GRAZDANSKƏJ VOJNA

(Oratorija-montaz)

I

- Nuədəs** Vəli şurs əkməşso dasnojad vo—
Istorijaən jorəm lok vol..
- Unaən** Gьp-gьp! Jir-jirl..
- Nuədəs** Sorjasən vizuvta vir.
- Unaən** Gьp-gьp! Mur-murl..
- Nuədəs** Şursjasən puktəň jur.
- Unaən** Gьm-gьm! Tar-tarl..
- 1-j** — „Med olas pravoslavnoj sarl..“
- Unaən** — „Ural..“
- 2-d** — „Za veru, otečestvo, cara!“
- Unaən** — „Ural..“
- 1-2** — „V atakul..“
- 3-d** — „Proklatəj neməcəs
Kokalam veməzsl..“
- Nuədəs** Tajə—germanskəj vojna.
Roşsija—dvoranskəj strana—
Nemečkəd tьskaşə,
Vir-piň mьskaşə.
Visla-ju.
Baltijskəj more gьjas.
Mazurskəj tьjas.
Galicija. Zuzьd Karpat...
Zьrəň vərļaŋə... Matl
Roşsija koşəşə, kiştə vir.
Nekod cz iəd, kor loə mir.
4-d 15 millon vəršte mortəş
Neebətəma gortьs,
Oləməs, şemjəbs, uəzş...
- Nuədəs** Kəşə vojna, kojmed vo vətə vuclis,
Ovməşə, vojtarə çirə.
Saldatəđ dəzmis-ŋin kiştə
Pəş virə:

5-d	— „Мьјла ме тьскаша? Код вьсна? Кодкэд?“
6-d	— „Аскод-зэ рьекәса Узальс воккәд!..“
Нуәдьс	Zdrægnitis, sьzædçis front. Тәрәја вrag – talun-ñin jort.
1-2-3	— „Тьрмас-ñin кiштнь mort vir!“
Унаән	„Mir! Mir! Mir!“
4-5-6	— „Voju,tnь san!“
Унаән.	— „Mir da ñañ!..“
1-3	— „Vojna—k çortul!“
4 6	— „Munam gortә!“
Şьlæm	Tædlim vojna, germanskәjæs. Sarьd рьçкьlis vir daj saldatskәjæs. Jæzьd kaзalisнь sek: Мьјла sarsә vizam vek? Ek-daj pәra-taj! Uvirajtçь, Mikulaj! Mun, set! Doloj!

II

Нуәдьс	Pukşis dassizimәd vo. Mart. Lægән кьрәдçis stolica-kar. Çorьd гьмән Roşşija sьrkñitis, Sarәs prestolşьs рьrkñitis,— „Velikәj Ruşьn“ Turvьltçis-uşi Grьmiluk, tur-tar!— Virjuьs sar. Saldatjas frontşan Loktәнь gortlan, Nimkodә gorzәнь, Şәlæmjas vorsәнь:
1-2	— E-ek! Çәvtim sarәs!
3-4	— Vә!a! Svovoda!
5-6	— Vojnaьs вьri zavota!
Унаән	— At! Dva! Şujga!.. (2).
Нуәдьс	Sәmьn-taj ez-na lo olәmьs mirnәj.
1-j	— „Кьвзәј kamanda! Şmirno! Gortәньd munәmьs sьvtәј! Nemeçәs kokalam kuvtәz! Roşşijaьs зьram! Zugәdam, pьram! Berlinә pьram! Pьşьнь gortә—savas! Front vьlә vәg—sagom-ars! Polnәj povedaәz nuam vojnal..“

- 5-6 — „Vot ten'ed i—na!
Bara vojna?“
- 1-j — „Da, vojna!
Kodi oz mun— smertnəj kazn!
Kerenskəjlən seəəm prikazl..“
- 3-d — „Vojnal' vojna, jortjas, voštaml“
Aslan'ym kiə stav laštə mi voštaml
Vois-ŋin kad'əs, da'j v'nyjərn'ym em-ŋin!“
- Nuəb's Tazi so čukəstis Lenin.
K'vjaš'əs s'yləŋ
Levzi'sn' ылə,
Frontə i tylə.
- 4-d Kəz'ed iz-pəvsa vo'lk Petrograd'ən,
Puən Məskua-kar'ən eəe sek
K'vrt'əs rovočəjjas rad'ən
Jug'əda əzjis v'yl švet.
- Šylətm — „Putk'yltam stav lok burzujsəl
Šələmn' ырjalə vi.
Vəl'nəj v'yl oləmə tuijsə
Morəsən piškədəml mil“
- Nuəb's Buree seki vot pervo'j's s'uvtis
S'rav rovočəj, k'reštənin, saldat.
Seki pervo'j's suš'ən kutis
- Upaən Krasnogvardejskəj otrəd.

III

- Nuəb's Тор'ьда гарт'cisn' rad'jaskəd rad'jas,
Сор'ьда jit'cisn' šikt'jas da kar'jas.
- Upaən З'ьм! Г'ьм! Jirr!
- Nuəb's K'v'əd'cis m'v'š'ylən mir.
- Upaən Г'ьр! Jir! Tarr!
- Nuəb's K'v'əd'cis šikt,
K'v'əd'cis kar.
Jiralə erd, štep, jag.
Əzjalə, sporgə gərd p'lag.
Veškədlə vo'ševik'jaslən stav.
- Upaən —Med olas Oktəvr!
1-3 —Mijan šilə!
4-6 —Mijan vələ!
Upaən —Mijan vlaštl
Šylətm —Tajə k'v'əd'cəml mijan—
Muv'v medvərja koš.
S'uvt, uzal'š jəz p'ijan,
Stav embur' as'lyd vošt!
- Nuəb's Seki lept'šis gors k'v'rn'əs čukər,
Kəsjis kusəd'n' Oktəvril'š jugər.

- Səmyñ vrag vozə plašt
Ez uş səvet vlaš.
- 1-3 —E-ey, kылad!
Respublika vylad
Kыpədcə koş.
- Упаён
Şyləm —Ej, smela panьd suvt
Səvet vlaš vizny!
Gərd znamja vьььn kut,
En şet te lezny!
- Нуəдыş Ъзьд respublika pašta,
Enovtəməñ gortsa uz,
Bьd vokşan vizny səvet vlaštəs
Kыrtis rovoçəj-kreştanaləñ ruz.
- 4-əd So, munəny lok turəv tujəd.
Kət kişşəm paşkəm, eыg i kьn,
No şələm zvoj, pəş virnyş puə,
Gərd kozuv na ordьş oz mьnl
- 5-əd A jezьdjas luзgisişny koşəñ,
Rezisişny don şviñeç-vьe.
- Упаён Siz daskəkjamьşəd voşan
Pыr topaliş strasnəj vi kьe.
- Нуəдыş Çorziş grazdanskəj vojna.
Kыpьdəş pašta Səvetskəj strana...
Ətvьlьş zmiliş lok vrag:
Deñikin, Judeniç, Kolçak,
Mişler, Vrangel, polak,
Una generaljaslən vanda,—
Kыrtьliş stavnas Antanta—
- 1-4 Dasnoł derzava
5-6 Vəçliş oblaval..
- Şyləm Tədlim vojna grazdanskəjəs,
Çegnyş kəşjişnyş vьn proletarskəjəs.
Vragjas topədlisnyş kьe.
Suvtiş Gərd armija—zьe!
Ek-daj, pəra-taj!
Uvirajtçь, Antantal
Mun, şet! Doloj!
- Нуəдыş I vəzjiş Gərd armija vrag vьlə zvoja,
Bьd frontьlьş sek çegjalish rəç:
Rьtьlə, aşьlə, lunə i voje
Lok vragjasəs şьvьtiş prəç.
- 1-ç Taz mijan doblesta armija
Şedədiş Ъзьd pəveda,
- 1-4 Mir pašta nişmalan slava,
1-5 Kusьbtəm slaval
- Нуəдыş Bojnaьd çuztiş una gerojəs,
Mijan Gərd armija—zonnas geroj.

Unaen lovjæn pätisnʹ voļs,
Una-i kolʹ košvʹlyŋ soj.

Šyləm

Paškʹd Səvet muŋn,
Šterʹn, jagʹn, guŋn
Kujlənʹ voječjas,
Morəsas švinečjas.
Səvet vəsna voļjas
Boštalisnʹ lovjas;
Tani kujlʹs soļjas—
Oktavrlən geroļjas.
Ek, ez darəm,
Ek, ez darəm,
Səvet vəsna oləmnyš vʹr:
Pəš viršʹnyš kʹpədčis-ĵara
Vʹlʹ kozuv-moz vəvlʹstəm mir.

IV

Nuədʹš

Šymalan pərašs ņekor oz vunʹlʹ,—
Jizəma, märtčəma—ek!
Šoļtčəg eg adzʹylə, šinjas eg kunlə,
Vragjasʹs dorjʹšim vek.
Munlis lok turəvən
Voļnalən viš
Voļvʹvti,
Komiəd eəe.
Millerlən vandaš
Unaəs viis,—
Zertvaš—artavtəm eət.
Volisnʹ zverjas—
Jezʹd oficerjas.
Otsašisnʹ nalʹ pʹekəssa vragjas:
Ozʹrjas, ropjas, kulakjas.

1-ĵ

Kʹmʹn kommuŋistəs,
Səvet aktivistəs
Lovjavʹv ĵukməšə šuļisnʹ.

2-d

Kʹmʹnʹlʹš loļjavʹv
Kučiksə kuļisnʹ!

3-d

Čegisnʹ lovjæn ki-koki

4-ĸ

Mučtisnʹ ĵəzəs vʹdnog.

Nzədʹš

Karzisnʹ mort vian pirʹn,
Gazədčisnʹ uzalʹš virən.
Lʹļisnʹ, kʹntisnʹ, pədʹisnʹ,—
Zverjastən pez gorsjas pətisnʹ.

Udora, Izva, Pečera,
Ezva i mukəd jujas—
Stavъs vir-šera,
Jujasъs—gerojjaslən gujas.
Komi uzalъs najəs oz vunəd!

1-3 Oz vunəd dasəkmъsəd vol

Unaən Vunədəm ņekor oz lol

Nuədъs Oz vun i Kaļikova Domna,
Kodəs purisnъ lok ponjas!

1 3 Oz vunnъ izvajъvsa gerojjas—

1-6 Zvoj partizanas Uļasovjas:

Nuədъs Najə—daskъk kommunar—
Mez vəsna puktisnъ lov.
Dovļestnъs vəlī čardvikod jar,
Kuləmъs ņekod ez pov.

1-j „Arestujtisnъ 33 mortəs. Na rišъ vit mortəs mesta vъlas-zə,
vъdnogъs mučitəm vərъn, viisnъ da Izva-juə sъvъtisnъ... Ku-
jim kommunistəs vajədisnъ juvъv jukməs dorə da kutisnъ
nəjtнъ prikladjasən, suekavnъ stьkjasən. Kommunistjas, me-
dъm mezdъšnъ mučitčəmъs, ašnъs sъvъtčisnъ jukməsas. Med
vərja kvъjasъs nalən vəlīnъ:

2-3 —„Viinnъd mijanəs, səmъn i tijanъ voas mъntъsan kad!“

2-4 —„Šmertъs og poləj, kulam svovoda vəsna!“

1-j „Soməsov Oronəs pervoj nəjtisnъ, sešsa šəlalīsnъ, sъ vərъn
puļajasən rozədlisъ kijassə da kokjassə, perjisnъ šinjassə,
vundisnъ peljassə, čegjalīsnъ ordļjassə da sъ vərъn vəlīštī
lovjənnas-na, sъvъtisnъ Parma-joļə“... Uļasov kъk vokəs—Mit-
rejəs da Petъrəs kutisnъ medvərъn. Pervoj sedis. Mitrej—par-
tizanaslən juralъšъs. Petъrъs kotərtis-na vozə, sešsa suvtis,
kəsjis-na jesə lъjnъ, da japonskəj viņtovkaъs sijəs vuzalis:
zatvorbъs torkšəma da ez lъj. Seki sijə viņtovkasə sъvъtis lъm-
jə da gorədīs:

d —„Loktəj-zə, podləj trusjas! Mъj povzinnъd? Adzad-əd, prok-
latəj viņtovkaəj oz lъj. Roč viņtovka-kə vəlī, me eškə tijanъ,
svoločjas, petkədli-na-dal...“

1-j „Petъrəs seni-zə mesta vъlas košavlisnъ. Mitrejəs nuisnъ šik-
tas. Seni sijəs mučitisnъ kujim lun. ņoļəd lun rьtnas pərtčədīs-
nъ paštəgъs, kotrədīsnъ lъm kuza da medvərъn kərtalisnъ šikt
səras šurja vėrdə. Askinas kьnməm sojsə sьlъs kьskisnъ da
sujisnъ Izva juə, jukməsə“.

- Nuodis** Tazi unalis voštisn' lovjas
Banditjac Ivanovjas, Orlovjas.
Anglija eaktamēn
Puekbilis Latkin
Vir prata gez.
- 1-j** Kusplesa eakmunis—
1-2 Čorba zatkim,
1-4 Ez mьrdь mez!
- Nuodis** Unaen vitčьsisn' čimkoda, čatərən:
„Gubernatəm gubernatorəs“.
- 5-d** Ozьr vəcčis vьls-vьl,
6-d Pop-dak seni gora, zьvl,
- Unaen** Šьlə „ačilujja“.
- 3-d** „Gubernator me zev sač:
Vaja vina, jezьd čač,
Bьdšama embursə.
Loktə sakar, loktə eaj,
Tavak majtəg—pəlučaj!
Jukšəj da en puršəj!“..
- Šьləm** Kьzi mijan Čьktьvkarьn,—
Petkəčьlis Latkin-varin,—
Skər.
Prəstəj voləm šьlən lois,
Krasnəj prava karə vois.
Bər.
- 5-d** Bьri Latkin vьttə eьn,
6-d Una embur, una vьn
Kreštanalьs pьckis.

V

- Nuodis** Noč vo čəz grьmgis grazdanskəj vojna.
Vermis bьd vragəs Səvetskəj strana.
Gьmalan pəraьs koləma ьlə,
Oləms pukšəma məd.
Kazьvьn koləma zev una šьləm,
Šьləms vermašan əd.
- Šьləm** Tədan, Kača, kьz mi tekəd vetlim
bьd vojna dьrji via tuj:
Košjas vьlə
Medvoz vьlə
Šьlig tьrji petlim,

Batjas radbş
Najtlim vragəs.

Nırsə məd oz şıj!
Vbna uzalbş jəz vermis vragəs,
Vojna estis, lənis via gım.

Tekəd, jortə,
Loktim gortə
Şblig tırji —radəş.

Uzə vara
Boştşim jara

Tom vir mijan rım.
Ovməs teçəm ızbd ədən puə,
Doram Vojvbv, socializm.

Bvrə zeskbđ,
Tujbş veşkbđ.
Kopartija nuə.

Ogə kolçə,
Munam ortçən.

Vınnım — vıaız.

Nıradbş Vıj mir doram lıçədlıbtəm ədən.
Sodə, jonmə mijan vbv.
Bvd fasist, bvd general med tədə—
Kıbş vııtovka oz mın.

Şbləm Bvd Dıçeprostrojlın vbvbş—
Udarnəj ız.

Bvr vıj gigantlın ebvbş—
Udarnəj ız.

Bırzıj rıj rəltə vıj vojna,
Spokoj oz şet Səvet strana,
No mijan stal, ızsom i vər
Oz vragəs lez!

Səvetskəj mı vılə oz lez!

Çorzəd vbv!
Çorzəd vbv!

Bııtovka kıbş med oz mın!
Bvd lun, bvd ças oz mın!

Нүүдэс СССР— муувьн Октавриэн бригада,

Ленин знамжа—мунан пас.

Кош-кә кьртас,

Этүв мижан радә

Шилэм Сувтас став говоцәј класс!

Этүв јитцәј, ставмуувьвса пролетарјас!

Мијан шила, мијан вәлә, мијан вләшт.

Бәрја кошә лоәј дашәс, коммунарјас!

Раньд сувтәш—мијан вrag med ушас плашт!

Мијан радә, мьршәс војтър, шиктјас, карјас!

Биа рьән палаç-ставәс пәдитам сек!

Этүв јитцәј, ставмуувьвса пролетарјас!

Кьртан лунә јарзък југәр, сонди шет!

Этүв јитцәј, ставмуувьвса пролетарјас!

Мијан шила, мијан вәлә, мијан вләшт.

Бәрја кошә лоәј дашәс, коммунарјас!

Раньд сувтәш—мијан вrag med ушас плашт!

Med oz lonь јәзәс нартитәшјас, варјас!

Ленин знамжа ульн роведитам ми!

Бәрја кошә, ставмуувьвса коммунарјас!

Возьн әзјә коммунизмлән југьд ви.

U F A *)

Непријател рѣшио ју саја—пазѣллио став пошјас. Уфаса зузѣд вадор пѣлѣн сјаѣ еѣтаѣс аруддѣ вомјасѣн, пулемјот ѣусјасѣн, дивизијас да корпусјас стѣкјасѣн. Їорѣд вѣн сен ѣукѣрмио: Колѣаклѣ ез вѣв окота јансѣдѣнѣ Уфаса рајонѣс. Белѣј ју веѣкѣд берегшѣн сјаѣ командѣјтис аслао вѣнјаснао. Гѣрд дивизијас гѣгѣрвоксѣн зилснѣ шивѣдѣнѣ.

Уфаѣс вѣли суѣма воштнѣ кѣалѣмѣн. Веѣкѣдвѣв флагса дивизијаслѣ ѣѣтѣма мог—рѣрнѣ нѣпријателѣ мѣскас, Архѣангѣлск завод дорѣ. Кор мукѣдјас шивѣдѣснѣ-нин ју дорѣ, тајѣ дивизијасѣс ѣиѣти мортѣс-на ез удѣтнѣ вузѣднѣ. Белѣј ју саја,—нѣкѣзи вѣли оз роѣ-да.

Уфалѣ, раѣнд вурѣе локтис Ѥарајѣвлѣн дивизија. Аслао веѣкѣдвѣв флагснао, Потаров бригадѣн, дивизија сувтис ѣѣд поо веѣтѣ. Тајѣ поскѣс вѣли ва вѣвти вузѣдѣ веѣкѣда карас. Дивизијалѣн сујгавѣв флагѣс вѣрлѣн вејсјис Красној Јарѣз, Белѣј ју куза вадор верст кѣз-вѣт сајѣн сулаѣлѣш зоѣанзи ѣикт дорѣз. Таѣѣ воѣдѣснѣ Смариѣлѣн да Куѣтаковлѣн бригадѣјас.

Кор Красној Јар дорти ѣѣштјас вузаснѣ да уѣкѣдѣснѣ кар вѣлѣ-секи, поо дорти вузѣмѣн, Потаров бригадѣлѣ колѣ вѣли отсавнѣ наѣлѣ. Ѥугуѣлѣс вѣѣѣм ѣѣд поскѣс вѣли зик зоѣ-на, но нѣкод ез ескѣ, мѣј нѣпријател сјаѣс колѣс вѣрѣдѣтѣг; ѣѣјтиснѣ—поссѣ дѣрт миѣнеруј-тѣма, да сѣ вѣсна вѣвтиѣс оз роѣ вузѣнѣ. Зузѣд наѣрѣшѣн поо вѣлѣ-летѣн кѣрттуј визѣѣ ѣткѣмѣнлати раѣѣмаѣш. Поо сѣрас тасалѣмнѣ поо-ѣи из да јог тѣра нѣкѣмѣн вагон. Таѣи јусѣ вузѣнѣ ѣнисѣ зик нѣкѣзи-вѣли—вѣрасѣк-нин војѣѣјас кѣшкѣ корсиснѣ нѣкѣмѣн рѣз; кѣскиснѣ керјас да пѣвјас, сеѣша наѣш вѣѣалиснѣ омѣлиѣн пуѣјас.

Мѣдѣорѣд ударсѣ вѣли суѣма ѣѣтнѣ Красној Јар вокшѣн. Ва дорѣ гѣдѣѣ воис Вѣxorлѣн кавалѣрија. Красној Јаршѣн нѣѣлѣн Белѣј ју куза ѣиѣмѣс видѣѣштѣг кѣсѣѣнѣ вуксир да зоѣанзи кѣк парѣход. Сенѣ вѣдѣшѣма јѣѣѣс вѣлиѣнѣ, мѣдѣсѣѣ, дѣрт, војѣннѣјјас,—морт комѣнѣс кѣмѣн на рѣѣс—оѣиѣѣјас. Сенѣынѣн видѣѣштѣг најѣ вѣлѣм му-пѣнѣ—вѣѣтѣ аву-ѣ ѣѣтлѣмаѣш, мѣј вадор пѣлѣншѣн вермаснѣ на вѣ-лѣ уѣкѣдѣнѣ, лѣвѣ аву тѣдлѣмаѣш, мѣј гѣрд полкјас локтѣмаѣш та-ѣѣм матѣ,—зик ју дорас.

*) „Ѥарајѣв“ ѣиѣма повѣѣтѣ глава. Зоѣннао ѣлѣгѣлѣс комѣнѣн петас таво мај, тѣлѣснѣ.

Kavaleristjas vomnysə zer-voštisn, kor paroxodjas vylsə kazaliskn pogona „gospodajasas“. Oficerjas medvozsə avu-zə gəgərvoam-ny-as jəz pəddi, tɔdalə, ɕajtəmn.

— Sto!—gorədisn neregšan.

— Mylja suvtn?—sešan eəe-zə gorədisn.

— Suvtədej paroxodjasnətə, lɔjln kutam!..

Loktəj beregas!—gorzənp kavaleristjas. Seni kazaliskn deləsə da pondvlskn ədzədnb, kəsjiskn nurlas dorəz voədcənb—setcə kavalerijaəb oz šlav... Kavaleristjas myjən kazaliskn tajəs—vəzd grə-zən gorədisn:

— Suvtəj, suvtəj!!!

Paroxodjas pyr vozə munənb. Paluva vɔvšan pondiskn lɔjskn. Kavalerija eəe-zə. Panšis tɔz. Pušenjot vajiskn, puła serən pondiskn kəzn. Paroxodjas vyln matəvoisn, uvlaŋ ɕepəsjiskn, kɔtɕə rozə—zevšasir b. Paroxodjas šivədciskn bereg dorə. Oficerjas ez okotitn lovjən ɕetcənb—unzkyk əšn b lɔjskn, vəz svbɔtiskn... Tajə paroxodjas b vɔvti ləzalisn—najə vərnzyk otsalisn Beləj ju vomən vuzədnb gərd polkjasəs. Paroxodjassə zeviskn, med oz təd neprijatəl taeəm donator sedəm jyls.

Nastupleŋə panštəz kɔk lun vojdər Frunzə, ɕapajev da Fedor Klyčkov avtomobil vyln loktiskn Krasnəj jarə da pyr-zə ɕukərtiskn komandirjasəs da komissarjasəs,—medym nəsta ətɕəd artɔstn əšsn b vɔn, stavšə lučkɔ tədmavn, adzənb gəgərvoŋb.

Frunzelən em asl b pələs šam,—svəsna sija kuzə veškəda tədmavn zug deləjas, kuzə adzənb lučkɔ tuj: sija ɕukərtə kolana stav vojtyrsə, eəktə nal medkolana torjas jyls šornitn, venzənb,—aɕ b səmn šornisərsə kolana viž b keznb oz lez, veškədlə. Kor šorn b estas, Frunzə sešša artɔstas stavšə, məvpystas da suas zik veškəd kv.

Kor Krasnəj Jarə əni ɕukərtiskn divizijasa vozdjas, nal kolə vəlɔ tɕhnikə da vojɕ ləb b ətdor artɔstn nal b kaɕestvojas. Jura suisn indənb rovoɕəjjas b kotɔrtɕəm Ivanovo-voznešensksə polk. Məvpaləmən tazšə vərjiskn. Kutakov frigadasə polkjas sedədisn ŋekor kustəm nimaləm, tɔskašəm vokšan najə vəlɔnb medburəs, nə tajə kad kezl kolə vəlɔ indənb soznatelnəj gərd tkəɕjas-lyš polkšə,—zvojlun b tani eəe-na, kolə vəzd gəgərvoəm.

Šorn b estis. Pukšiskn vəvjas vylə, gəntiskn va dorə, kɔt kolə vəlɔ zavoditcənb vuzədcənb. Vəvjassə verstəzn saə koliskn, əšn b lə vɔvti podən mədədciskn—munigan b vidcəsig-tyr pyr vi-zədisn mədləpələ, vɔd zduk ɕajtiskn panšas lɔjsəm. Gəgər ləŋ. Kajiskn myk jylə da sešan binoklən pondiskn vuzədnb—tədmədn mədar vərəgsə. Urɕitiskn vuzən mestsə stəɕa da poməz šornitiskn vuzəm jyls, sešša vər muniskn. Vuzən inə ŋedyr məštɔ loktiskn kɔk paroxod; kojməd b košt vyln šivdis. Pondiskn lomtas səvtn paroxod vylə kajan posjas ləšədnb.

„Son sukki-na loi vidčasnъ. Matъn-ŋin tas pansan kad... Šornitčisnъ tasi: Jar dorъn vuzemъn veškädilnъ kutas, ačsъ Čarajev, a Fedor munas pos dorä, kәni sulalә Potapovlән brigadaъs,—kare рүrtәs pondas seni veškädilnъ. Razädčisnъ.

* * *

Krasnәj Jar dorъn rүtšaņs-na jәzъs pondis zunъ. Sәmъn nekueam zъk ŋi sum ez kv, seeam gušen myjkә vәčәnъ. Vuzәrjas-moz sәjtәnъ vojtyr, čukәрmylәнъ, vәr sylәнъ da vosәnъ, vara čukәр-mәнъ da vara vosәnъ,—tassә Ivanovo-voznešensksa polk lәšәdčә vuznъ. Paroходjas vьlә čukjәnъs sәvtәnъ jәzсә. Әtik vataga vuzә-dasnъ—vьljasla loktasnъ, najәs vuzәdasnъ—dә vara loktasnъ. Sizi remьdnas gušen mädaras polksә stavnas vuzәdisnъ. Vazән-ŋin voj-sәr koli, matъsmә asъvvoz.

Seki sešsa Krasnәj Jaršәn šәašisnъ vatarejajas. Pondisnъ lъ-lъnъ med matъsa neprijatel okopjasә, kodjas vәlinъ ju nәrъsas. Nekъmъn da әruddә әpъrjә zьrknitisnъ. Metsә vozvъv-ŋin vәli lә-šәdәma da inmalәmъs рү-i tәdčis. Tәәma lъlјigad okopjasnъ nekueama oz poz pukavnъ—neprijatel sdrәgŋitis, kьz-šurә pondis ko-tәrtnъ sajъk vize, vәrlaң. Razvedčikjas mәjәn juәrtisnъ ta jьlъs, ar-tillerija pondis lantәdčьnъ. Ivanovo-voznešensksa polk uškәdčis nastupajtnъ—pondis әtarә рүr vozә zьrnъ; Novәj Turbasl šiktәz sizi vәtlis... Šajrajmunәm neprijatel ez ŋin vermъ nekьtčә kutčьsnъ da рьsјis. Pьsјьsјasәs vәtәdigtyr Ivanovo-voznešensksa polk рүris Turbas-lә... Tatčә suvtisnъ,—kolә vәli vidčьsьstnъ, med kueamkә kәt otsәg vuzas. Polkь әtnasъ рьdә рьrnъ oz poz. Šiktas suvtisnъ. Taja-zә kadnas vador pәlән Aleksandrovkalaң nastupajtisnъ puğaçovčьs...

Pondisnъ vuznъ razinečь da domaskincъ,—nalъ рүr-zә vәli kolә vәtәdnъ vozә munәm polkjasәs da otsavnъ nalъ. Noļ bronëvikәs vuzәdisnъ,—na рьsъ kujimъs рүr-zә bereg doras šivdisnъ. Najәs vә-rъnzьk-ŋin kavaleristjas lentisnъ da mädәdisnъ voјә..

Vьvlaң cepәsјәm neprijatel sek kosta sajkalis da pondis nastu-pajtnъ Ivanovo-voznešensksa polk vьlә. Vәli asъv-ŋin—šizim-kәkja-mъs čas gәgәр. Neprijatelәs Turbasl sajә vәtligas da sьlъs paņьda atakajas kufigas Ivanovo-voznešensksa polk stav patronsә lъlјis. Әni kus kija moz koli. Regьd vajәm vьlә nadeja avu. No voјecјas tә-dәnъ Kutakovlъs prikazsә, kodl vәli komandujtә mädar ju sajә vu-zәm gruppaen:

„Bәrәntčьnъ oz poz. Tәdәj—rezervъn sәmъn stьk!“

Da, nalән, tkacјaslән stьkъs әtdor әni ŋinәm ez vәv. Kor-zә neprijatel uškәdčis zьvьlъs сорьda, paškьda—cep as vәzisnъ, ez ver-mъnъ kutčьsnъ voјecјas, vәrәntčisnъ. Әni polkәn pondis koman-dujtnъ mijәnъ tәdsa mort—Burov: komissaršәn sijәs tatčә vuzәdis-nъ. Әni komissarъs sьlән—Nikita lopar. Najә levәнъ flangj s pәlән da gorzәnъ, med vәrәntčьsјas suvtasnъ. Terъva terъva vьstavlәнъ, mьj pьsјьnъ zik nәkьtčә—vәrladoranъs ju, vuznъ oz poz, kolә tatčә suvtinъ; kutčьsnъ, kolә atakasә paņьdavnъ. Bәrlaң uškәdčьvlәm vo-

ječjas suvtisn̄. Tajə kadnas čerjas dorə voisn̄ nek̄m̄n̄ vələ mort, najə mu vələ letcisn̄. Tajə—Frunze. s̄kəd eə armija polit-
otdel̄s̄ načalnik̄ Ironin̄, n̄st̄a k̄im̄n̄ k̄ə mort... Vintovka kutem̄n̄
Frunze jort uskəd̄cis čerjas vozvələ: „Ura! Ura! Jortjas! Vozz̄m̄n̄“
Mat̄sa jəz t̄əd̄isn̄ sij̄s. Tajə juərs čard ədjə munis̄ čerjas kuza.
Boječjaslən šələmn̄s k̄ypalis, najə zvoja uskəd̄cisn̄ voza. L̄ijs̄ən̄
jona dezədə patronn̄s avu. St̄kj̄as̄ən̄ m̄disn̄ v̄z̄d̄ valjən lokt̄s̄
neprijatell̄ pan̄d. Boječjaslən povt̄amlun̄s v̄li v̄v̄ti v̄z̄d̄—vraglən-
čerjas bergəd̄cisn̄, pondisn̄ p̄s̄j̄n̄... Ass̄s̄ ordinarečjas̄ə Kut̄a-
kov̄ istis̄ Frunze dorə, nal̄ eaktis̄:

„Vijasn̄ k̄ə sij̄s, p̄r-zə n̄n̄ v̄j munanin̄s̄ da paroxod
v̄l̄!“

Vadoršan̄ v̄v̄jas̄ən̄ vajəp̄-n̄in̄ patronjas. Kor čerjas vodalisn̄
Turbas̄ saja, seki k̄s̄š̄m̄n̄ vajalisn̄ patronjas̄ə set̄čə. Atakə us-
kəd̄čiḡn̄ Ironin̄əs moras̄s čuskis puļa, kij̄l̄n̄ sij̄s petkəd̄isn̄ v̄j
munanin̄s̄. Əni puļa toz̄ m̄st̄aas̄ s̄yl̄n̄ əzjalə Krasn̄j̄ Znamja
orden.

Vraḡs̄ loipadm̄ədəma. Frunze da Kut̄akov̄ m̄disn̄ m̄d̄ pol-
k̄ə, puğəčov̄s̄ dorə. M̄yk̄jas, n̄r̄s̄jas̄ v̄v̄š̄n̄ vizədəl̄n̄ m̄st̄as̄ə
t̄alkujt̄n̄, k̄zi ešk̄ v̄ur̄z̄ka n̄st̄upajtn̄, v̄lp̄v̄ vidlal̄n̄ kart̄a.
Puğəčov̄s̄ p̄r voza mun̄n̄ vador p̄l̄n̄. Pondisn̄ voavn̄ razin̄s̄
da Domaskin̄ polksa batallonjas,—najə m̄st̄it̄cisn̄ soš̄s̄ p̄l̄n̄.
Luns̄əkad̄ə šetisn̄ prikaz—ətv̄j̄n̄ stav̄l̄ n̄st̄upajtn̄ voza. Puğə-
čov̄s̄yl̄ kol̄ v̄li p̄r vador p̄l̄n̄ mun̄n̄, razin̄s̄ da Domaskin̄
polksa batallonjas̄—m̄ds̄əḡn̄, a suj̄ga flangti Ivanovo-vozn̄eš̄ensksa
polk̄l̄; tajə kadas tkac̄jas v̄li vošt̄m̄n̄-n̄in̄ Star̄əj Turbas̄i da kol̄t-
čəmn̄ set̄čə lol̄st̄n̄. Buree seki petkəd̄cisn̄ neprijatell̄n̄ polk̄jas
—kolonn̄jas̄ən̄ kolonn̄jas̄ən̄ lokt̄n̄. Ivanovo-vozn̄eš̄ensksa polk̄əs
ord̄jad̄əm̄n̄ najə vojv̄š̄n̄ š̄d̄ k̄m̄əḡn̄ l̄š̄əd̄cisn̄ uskəd̄čn̄ m̄d̄-
s̄əḡ. Tajə s̄əḡs̄ daš-zə-n̄in̄ v̄li nastupl̄n̄č̄ə v̄əz̄n̄.

— Tajə, gask̄ə, sk̄ət stadajas-da,—gar̄stisn̄ kodjask̄ə.

— K̄s̄-n̄ stada, st̄kj̄as̄n̄s̄ zirdal̄n̄-dal̄ vočak̄v̄ vizisn̄ nal̄.

T̄ydalis̄ ə st̄kj̄as̄l̄n̄ jugn̄it̄stal̄m̄—lučk̄i v̄stav̄n̄ on verm̄,
s̄əmn̄ v̄d̄ən̄-n̄in̄ ḡəḡəvoisn̄ m̄j̄ z̄v̄l̄s̄ lokt̄n̄ neprijatell̄n̄ čerjas
m̄j̄ tajə koš̄s̄ loə jona čor̄d̄ da kodar̄-k̄ə zik katovtas. Frunze
vara-na k̄əsj̄s̄ kol̄t̄čn̄ tajə voj̄as, no Kut̄akov̄ koris, m̄d̄ sij̄ mu-
nas̄ vuzəd̄čan̄ in̄ə da ədz̄edas̄ m̄d̄ divizijasa polk̄jas̄əs̄ tat̄čə vajə-
d̄əm̄.

Ladm̄əd̄cisn̄—suisn̄, m̄j̄ tazi z̄v̄l̄ v̄ur̄z̄k̄ loə—Frunze ḡəḡəč
lev̄zis̄ vuzəd̄čanin̄ə. Reḡd̄ m̄s̄ti s̄ v̄l̄s̄ v̄l̄s̄ us̄i daj mat̄ə pot̄əm̄
snarad̄ aš̄ə kantuzitis̄. Veš̄iḡ kantuzit̄čəm̄ v̄əras̄ Erunze ez enovt̄
front̄s̄ə—va doras̄ p̄r v̄ešk̄d̄lis̄ vuzəd̄čəm̄n̄, ots̄as̄is̄ s̄əv̄t̄jas̄ən̄, v̄u-
z̄əd̄is̄ artillerija.

Medvoz̄ vaj̄əd̄is̄ batarejas̄ə Xrebtov—Ivanovo-vozn̄eš̄ensksa
polk̄ dorə. Sij̄ə suvtis̄ čerjas̄ m̄sk̄ə da kor neprijal̄l̄ l̄š̄əd̄cis̄ us-
kəd̄čn̄—n̄ondis̄ s̄rk̄j̄əd̄l̄n̄. Boječjas̄ k̄ilisn̄ ass̄n̄s̄ batarejas̄ə,
dol̄b̄da zdr̄əgm̄unin̄, voza m̄disn̄...

Nastuplennə nuədny tək ez vošt—Domaskinsa batallonjas da razincь vylə šəd kyməren ličkьšisnь vraglən polkjas, kodjas loktəny vəlī vojvьvšən. Vraglən vьnьs vəlī unarəv unьzk, vьvti šəkьd kutnь sьbьš zьršəmsə,—razincь vəzicisnь: kutisnь vəryntčənь. Əti batallon zugsis—seni vaz vojecьs eea, unьzkьs veləvtəm tom jəz; tajə batallonьs vadorlən čepəšjis, na vəršə eə uškədcisnь mukə batallonjasьš ətkьmьn vojecjas. Mukədjəs nəzjənzī vəryntčənь, dorьšənь kavšəšan vragьš. Ivanovo-vozdnečenska polk koltčis kutčьsnь Turbasl dorьn. Neprijatel sodtəd aššs mykəzda vьnsə veškədis na vylə. Kutakov gəntis Xrevtov dorə.

Razincь vəryntčənь, kolə otsavnь, Xrevtov! Bergəd əruddəjastə, veškьdvьvьzk lьlь—sijə čəštjəssə, kodjas vətədənь mijanlьs vəryntčьsjasəs!..

Xrevtov pondis setčə gьpjadlьnь. Vazja artiljeristlən veškьd šinjəsь da kuzanlunьs tatčə sğədičisnь: snarad vəršə snarad, snarad vəršə snarad pondisnь ušləšnь neprijatel kolonnajas səgə... Seni padmisnь, dugdisnь vətədny, mykə dьra vəvjalisnь əti mestəbn, sessə pondisnь vəryntčənь. Artiljerijalən lьləm ətarə čorzə, snaradjas eəkdə ušənь da sьrənь vraglьš jəzsə. Nastuplennə loi kutəma Razincь zvojmьstisnь... Tajə kadnas mədləpəlьn vuzədčaninas Čarajevlь otsəšis Mixajlov. Kor sijə adzis va dorə čukərməm gərdarnejecjasəs, kotərtis Čarajev dorə, kəšjis ta jьlьš juərtnь. Čarajev tədənin—təkətə-na sijə uditis telefon kuza šornitnь Kutakovkəd.

Səmnə na pondьvlis Mixajlov sьəšnь adzyləmtor jьlьš, Čarajev sьlь eəktə nin:

— Mixajlov, kьvzyl Mi murtsьs-na uditim vuzədny nəstə əti batallon... Setčə vьnjəs koləny... Tajə eea na, avu tьrmьmən... Vadorə loktьšjəssə vər kolə nuədny... Gəgərvoin? Mun, vər nuəd najs. Gəgərvoin?

Mixajlov pьr-zə vuzis mədləpələ. Šornlьd sьlən zəčьd, daj nekə sen šornisə puekьnь, Mukədsə plotkən, mukədsə revoljernas suvtədis da gorədis:

— Oz roz pьsьjnь! Kьtčə, kьtčə, pьsьjənnьd? Suvtəj! Kolə vozə munnь—mədnəg jurnьd vosəl kьvšutəg loktəj me vəršəl Kodl pondas pьsьjnь—valəvəzəs sьlь pułal Me vəršə, jortjas, vozə!!!

Sijə zduka vьvti jona kolana tajə kьvjasьs təkədisnь pьsьšjəjəsəs. Najə suvtisnь, dugdisnь vador pələn čujjavnь, čukərmisnь Mixajlov gəgər, polig-čujmaligtьr, -nadejəpьr pondisnь vizədny sь vylə:

„Zvьlьs, on-ə te zvoj komandir, mijanəs spašit“?

Da, sijə najəs spašitis. Təəəm kadjasad pletən da pułən kьnti ninəmən sessə dələsə on veškəd. Sijə as vəršəbьs nuədis najəs. Bə čukər kod jəzsə bura kotərtis, vər praməj vojska loi. Kor Mixajlov bergədəm jəzškəd matьsmis vəryntčьs batallonjas dorə, səšan nimkəda gorədisnь:

— Otsəg loktə, otsəgl

Taeam kadad nalyš ыlalemšə veškədəm loi eškə mьz vəčəm-
kod—najə sizi-i eskədisnь, mьj zьvlyš vьl otsəg joktis, Batallonjas
vəg bergədcisnь, uškədcisnь nastupajtnь... No neprijateljəz vermьnь
əni ez-na udajtcь. Sijə səmnь vətlišnь taš mədlə. Əni sessa meiljon
vьnjasyš vragləu loinь Ivanovo-vozcəšensksa polk dorьn. Ivanovo-vozcə-
šensksa polkly kovmly jona kutčьsnь: sijə padmədiz neprijateljlyš
məda-məd vərša ɳol atakal Tkačjaslən povtəmlunьs, zvojlunьs tanl
vьvtl bura petkədcis. Vьl polkjas loktəz najə čorьda kutčьšisnь əti
voškov ez vəgьntčьsnь...

Vəlor pələn munəm pugačovьsəz loi vəg kosədнь,—med oz
torjavнь. Kor prikazьz vois na dorəz da kor pondisнь vəg kosнь—
ənəz čəvoləz neprijatelj (sijə, tьdalə, kəsjəma kьjьstнь) ɳekьmьnьs
dorьvьv uškədcьvlyš atakujtnь. Vel una mortəz vostəmən kosədcisнь
pugačovьs... Tьskašisнь, dorjьšisнь, no voča atakəz ez ušlasнь—zli-
lisнь ədjəzьk voədcьnь as polkjas vəstə.

Kor stav čəstjassə loi kosədəma sošsə dorə, loktly taeam juə:
Čarajev-pə ranitčəma juras. divizijaən komandujtnь əəktəmaəz Ku-
takovly. Tajə šəkyd juəryš ədjə paškalis polkjasti.

So, vojecjas ez-i adzьvlyнь Čarajevəz taš, voj munaninьs; no
vьdən vəli tədənь, mьj ačьs sijə tan zə, mьj stav atakəz, nastup-
lənəz, stavьs tan sijə vəškədləmən vəčšə. Kət kueəm sessa šəki d,
no vojecjas tədənь—vragəz loas verməna, Kutakov da Čarajev kod
komandirjas kuzasнь nunь asšьnьs vojecjassə verman voje.

Čarajev ranitčəm jьlyš kьvšəm mьšti gəgər vьttə gaztəmmis,
sogə uši... Tajə kad kezlə nastunlənəzə dugədəma-nin vəli. Rytja
rəmydьs padmədiz lьjšəm. Gəgər čəvuši. Lən. Gəgərbok sulalən
dozorjas. Polkjas sojtčənь. Asьvvoznas, kьa petigən, suəma nuədnь
paškьd nastuplənə.

Vuzədcəninas vəligen Čarajev vьd das minut mьšti vəli tele-
fon kuza sornitə Kutakovkəd livə kompolkajaskəd. Jitədsə vьvtl bu-
ra vəli suvtədəma. Vьd kadə Čarajev zev bura vəli tədə, mьj vəčšə
mədləpəlas. Kor seu pondənь, vьrнь snaradjas livə natronjas, Čarajev
tədə-nin da pьr-zə zilə n ədədнь kolantor. Pьr juəšə aslanьn
polkjas, jьlyš neprijatelj jьlyš, sijə vozsəšəm jьlyš, sijə artillerija jь-
lyš, kueəm jəzьs jəzьdlən vьjskəz, unə-ə oficerьs, stavšə sьly kəly
vəlt tədnь, stavšə artьstнь, šurkьnavнь, boštнь tədьvlyš. Čarajev zev
bura vəli gəgərvəz tьsmunənsə—tajə tədcis telefon kuza šətalən
indədjasyš, nərosnəj jəzkəd mədədan juəryšəz. Zduk dьra kezlə
sijəz padmədlisнь neprijateljən aeroplanjas, no i tatčə sijə ez sa-
pajmun, səmnь jona skərmis mijan lotčikjaslən benzinьs ez vəv, najə
ez vermьnь neprijateljlyš panь l kьpədcьnь. Sьlən zьkьšəmyš tan ninəm
mьnda ez otsav, apparatjas ez-i kьpьtvнь. Stav usəz loi nuədnь
aeroplanjas vьvšən čəvtalan ombajas ulьn, sešən pulemjotjasən kə

šan puļa ser uln... No nīnām on vāc... Ērudējās šīs līslāmēn regēd
mēs neprijatelīš lotčikjassā vlēzēk vālisn, sāmēn pomēz ez-zā
pūsēn nājē. Aeroplanjassān līslāmēš una loktor vācis. Sek-zā ra-
nītēis i Čarajev; puļa zugēdis sēs šursē, jurlēšs šivdis... Puļsā
pondvīlisn perjēn—kvajēš mēnlis. Ačs pūr čāv pukalis. Švāstēg
teipitēis dojsē. Čarajevēš vintuļitēšn da nuisē Avdonē— Ufasān verst
kēz saļē kēmēn. Tajē vāli vošmojē rētē, a devjatojē asēvnas indēma
vāli ovej nastuplēnē.

* * *

Vadorēn zila uz nuēdām, artileristjaslēn vūvti lada lījsām, bur
jitēd lēšēdām, paroxodjasēn terēva vūzēdčēm—stavēs tajē petkēdlē
nastupajtēmān zēv vura vēškēdlēm. Tan ez vāv kueāmēkē torja mort-
lēn vūsloga—tan petkēdčēis kollektīva vēn, kodi kutis as vozās mog
—vermēnē..

Rētnas šorēn Kutakov dorē vajēdisn perebezčik rovočējēs.
Sijē vištalis, mēj asēvvozē atakā vērzasnē oficerjasēs kēk batalion
da Kappelēvskēj polk; nājē uškēdčasnē puģačovēš vlē, medēm
tati kostēdnē frontē, torjēdnē mukēd polkjassē, kēavēnē nājēš-da,
vojvlēzēk lēšēdčēm mukēd as častjas otsēgēn, pazēdavēn gērd
polkjāsēs. Rovočēj vištāšis, mēj uzalē Ufasā zavodēn, mēj sēvet
vlast dor olē da jursē zālītēg tatčē loktis zik sē vēsna, med juert-
nē jortjassē loan opastnošt jēlēš. Tāēm juerjassē sijē ačs tēdmē-
dēma: kēn vēlēm jēzēd komandovānē šornitčē ta jēlēš, sijē buree
tajē kerkaas lēšalēma uzavēn. Rovočējēš eskisnē i ez eskēnē.

Nastuplēnē vērzsēs Kutakov zon čas vlē vozē jētkis, gas-
kē-pē-i rovočēj vištalēm šerti lē da. Sodtisnē dozorjas. Una das
pulemjotēn lēšēdčēisnē panēdavēn vragēs. Rovočējēs jērtisnē da su-
isnē: jēzēdjaskē oz loknē da juerēs-kē sēlēn oz zvlēnē—lījiasnē
sijēs...

Jona kuza kēsēš vojs. Tajē vojnas niēti komandir ez ojbērtlē
—kēš eškē i tērtja lunēs vūvti šona muztis. Vēdēnēs juertisnē sē
jēlēš, mēj vištalis rovočēj. Vēdēn das lēšēdčēis vragēs panēdavēn.
I matēštčēis kad...

Lēnē lēnē, mort sē lēzēg, ēruzjēn klonēdtēg, šēd kolonnajā-
sēn tēdovtčēisnē oficerjasēs batalionjas da Kappelēvskēj polk...
Nājē bja vān solknitčēmēn vūvti vēzēd erd paštala. Tēdalē nalēn
vāli sēēm mēvr — čāv šivēdčēnē unzila čerjas dorē da drug uš-
kēdčēmēn vēlēdlēnē, lījēlēnē, sēzēdnē, sērnē gērd polkjāsēs...

Tajē vāli vūvti sustēm panēdāšēm... Batalionjassē zik vērdēs
šivēdisnē—sēšā drug ētēē šarknitisnē una das pulemjot... Pon-
disnē vēkēnē, vōlsavēnē... Rad vlē rad, rad vlē rad... Okopjasēs,
zolanik gujasēs čēcisnē voječjas, vozē vērzisnē. Čerjasēn usēnē ofi-
cerjasēs batalionjas, sadtēg pūsēnē Kappelēvskēj polkēs jēz—nēk-
mēn verst nājēs pūr vāēdisnē... Tajē vidčēstēm vērmēmēs nēstā
lonzēkā ēzēdis polkjāsēs.

Ровоңејас оскигыт мэдэдиснэ дивизијас. дивизијасан, буракос,
армијас...

Та јылы Куќаков вэргнзк тызька вишталс Федорнэ (сijэ тaje кад-
нас вэли пос догын, Потаров бригадан); сек-зэ еэе вишталс, мьј та
вэргн чаштјас сешса мбеаштэг пыр воээ муниснэ; девјатоје гытнас
најэ вэлинэ Уфа вердынэс-нин.

* * *

Сарајевкэд јансалэм вэргн, кьмынкэ јорткэд Федор мэдэдчис
Потаров бригада sulalaninэ. Авдан вокшаң Уфаса лба гэрэбс ыльшаң
тдалэ—верст кыз сајсаң кьмын. Гэра ньлдас чутјасэн тэдчэнь
стрэвјаяс, сурјаэн дэввизэ каланча, сонди југэрјас улн. зарнјасэнь
виçко крестјас. Әјэ гэгнитиснэ, петиснэ паşkыд ерд вьлэ. Непријател
тачэ vermэ-нин сузэдчэнь артиллерияэн. Ердэс кырэдэс вьлн-моз сь-
ль тдалэ. Мьјэн казалас таş вэгэмјас—понадэ льлнэнь. Әтçукэрэн
ставнэс ez миннэ, сэрша-вэрша јукшиснэ, мэдэ-мэдшаң сизимдас воç-
кола коласјасэн. Сешса әти вэрша мэд гэгеч ушкэдчиснэ бригадаса
ставлаң. Вузиснэ көрттуј. Тан туж вокјасас да релсь вьлн çервизэнь
сотçэм, разьбэм вагонјас. Кьскэ мьк сајсаң кьлэ Уфалаң гьркэ-
льлэ артиллерия. Вэр сајн сарганэ варов пулемјотјас.

Воиснэ Потаров догэ. Јушаң кьк-куим верст сајэ сijэ сувтэма,
золаңик полустанокэ. Командирјас буреэ вэли сөрнитнэ çукэртсэмаэс
—најэ тэкујтэнь, киеэм погэн бузьк лоэ мэдарас вузнь... Суиснэ
мэд кьк бригада воээ воэм шerti вузэдчэнь. Пос вьлэ надеја не-
кодлэн ez вэв—вьдэн вэли çајтэнь, мьј непријател даштис нин сijэс
взэrvитнэ Тэкујтэстиснэ, мьјэн pondаснэ језсэ вузэднэ. Нинэмьс
аву. Pondиснэ вьдлабьс корьбэнь да мьјсугэ звьлэс адзалиснэ.

Зик Белэј ју вердын sulalэнь кьк будка-керка: сетçэ мештис-
нэ телеграф, нүзэдиснэ телефон provодјас. Ју вердэ, пос вештас әтар-
мэдара турун пэвстэ vodalэмнэ полкјас. На сајэ, вэрэс зевшэмнэ
ватарејаяс. Суиснэ тaje-зэ војнас тэдмэднэ пос јылы: звьл-э сетçэ
zeblalэмнэ минajas (Brigadaэ локтиснэ јуэрјас мьј Уфаса ровоçејјас
оз лезнь језьдјасэс взэrvитнэ тaje possэ). Dasәти çасэ, kor зикэз
pemдас, колэ локнэ ровоçэј отраднэ, најэ кэсјьбэнь possэ зонтьнэ
—vesавнэ сеš пэриашэм вагонјас да лэшэднэ zugэдэм көрттуј... Со-
нин dasәти çас, das кьк, војсэrvэргн çас... Oтрад век аву! Сашың
југдынэ заводитçигэн, коймэд çас гэгэр сijэ локтис... Мьјэн кьвшис
отрад локтэм јылы, вэр сајсаң артиллерия pondис сьлэ „vesавнэ“ тул-
сэ ватарејаяс әтэе кутиснэ сьркјэдлнэ ју мэдара. Налэн могнэс
вэли—medvozza okopјась, вэтинэ непријателэс, çорьда povзэднэ,
med sek kosta vermис кутчэсьнэ узэ ровоçэј отрад. Непријател ez
ылав. Сijэ нэста-на çорьда pondис льлнэнь asладоршаңьс. Ровоçејјас
мьјэн заводитиснэ-на релсјас зонтавнэ, мьјэн кьлис medvozza-ыс мэ-
лэтэн куçкэи-сь, мэдларэвшаң ravэстиснэ гьрбьс әруддэјас. Vragлэн
metьс вьvти стаç, возвьв корсэма—тэдçэ, мьј гэрд гэгш-
јасэс vidçьсиг kosta језьdвојскајас тан веш аву олэмнэ, најэ јона

læsdæmæb vossaşn. Vozza kək snarad uşin dorsa iz stola verda —naj) vıtta petkedlisn, kytçə kolə uşn kojmad snarad. İndəm-nyb stəç læşalis: kojmad snarad uşi buree vozza prolotsa spaljas vylə. Jirkəmən orisn-potlaşisn, relsjas gəgərvok razjysisn spal toryrigjas. Rovoçejjas vərvyv çepəşisn... Najə ez-i' vermyñ voədçyn vozr' tıdalış vagonjas dorə... Rovoçejjas səmən-na uditisn ses vesaşn neprijatel pyr zə terməşəmən pondis sətñ snaradjasən posə. Byd snarad stəç uşə—buree spaljas da relsjas vylə. Regyd myş-ti tujy zikəz ekyşis. Otradsə budka saşə vestylisn, seşşa vərvnzık vər ıssisn uzavn—orjavləm-sorən najə pyr vəçəşisn.

Kor pondisn ılyñn pos sajas Fedor, Anna Nikitiçna*), kək sanitarka da kyz kymd vojec kajisn pos kuza da nasyr pəlynti meştitçisn... Seşşa jurveştəns drug klopoti snarad—stavnyş gə-gyltçisn uvlaç... Səmən kək mörtəs dojdıs; sanitarkajas sen-zə kər-talisn nalyş ranajassə—vojtyr ez munuş vərłaç, koltçisn. No loi vərvntçyn; stavnyş uşkədçisn budkalaç da sajas zevşisn... Snaradjas zurgigtyr levəñ, jurjas veştyn sufovtəñ. Snaradş potas da srapçel torjasş şarkñitasn kerka vevtə—mukədyş vevt pyrş mu-nasñ. mukodyş kılə smotkəşasñ muə. Vozza zduksə vojtyr kyp şurjajas-moz sulalisn, çəvoligtyr zmitçisn budka şten verda. Asla-nyş dorəaç snaradjas eəe-zə vər saşaç zurgigtyr levəñ jur veştə-nyş. Vojtyr şnyşadəş kvzəñ don çugunlyş omılaləm, nəsta-ñin kor loktə ju mədarşaç.

„Tatçə? Gaskə vozə-da?“—vıdənłən əti məvp.

Omılaləmyş matyşmə, ətarə jonzyka gorala, vərjapom pelşədmə-mən muralə... Şynədas vıtta zev gyrş kək kərt plast voçəmyş ırt-çəñ, ətarə jonzyka, ətarə terəvzyka—pełtə çunədəñ...

„Tajə—mi vylə, all-nə vozə levas?“

So, omılaləmyş zik-ñin jur veştyn. So, mustəm şyş sotbstis jurvem, saeis pelə, ızyd kəzyd gyan mutkərtis virjajəd, sənjasəd—tusa pondis şymyñ. Stavnyş jurnyşə kyskəñ pəlpom-veçikjasə, voknog kusyntçəñ, nəsta-na torpda şurtçəñ məda-məd verda, çu-zəmnysə kinənyş tupkəñ, vıtta kirydəşasş zvylyş vizasñ dona-ləm snaradş... Jirk—şyrkñitas... Stavnas zdrəgnitasn da ki-ñi kok vərvədtəç: zoñ minut olasn, vıtta vidçyşəñ nəsta-na çorıd vzrvv. Kerka vevt vylə gylaləñ snarad torjas, najə kysakyləñ pujas pəv-syñ, çəglaləñ uvjas, muə smot uşəñ. Zduk məd oz lobyşn, çəv-oləñ, seşşa kodkə vərvəçəças da vek-na çirəm gələsən suşstas:

—Ordjis... Kuritçaj seşşa...

Şenymən—taeəm sustəmtor vərv şornılyş kyzkə vek smonit-təmyşaç panşə, mədtorşaç nekər oz... Seşşa lanşasñ da vara sulalə-nyş, vyl snaradjas vidçyşəñ. Tazi kuz vojvıd, jugdytəz... Nekymñ pəv Potapov volis ortça kerkaşaç; Fedor eəe-zə vetlyvlyş şy dorə... Nalən jurənyş vətı zvoj məvp: udajças-kə tədmavn, myj poskş zoñ,—seki eşkə kət əti polkən kolə şvytçyn karas da drug uşkəd-

*) Dmitriy Furmanovlən gətyrə.

сәмән повзәднъ нәпријателәс, sizi otsavnъ Krasnәj Jarşanı loktъs brigadajasъ...

Мъјән југдис, дугдиснъ љјсьнъ... Федорјас вузиснъ полустанокә, кәнт вәли став. Узтәг војсә колләләм вәрад ыг-зә unmovşalisнъ. А рәмдигән—вара пос дорә муниснъ, вара пондиснъ видлашнъ: вьдса аџи аву? Пос зыңјезьс-ңин volиснъ razvedçikјas.—seşsa najәs kazalisнъ da пулемјотјасъs пондиснъ љјљнъ... Polкса komissarkәd Fedor eәe-zә мәдис пос сәгън кујљс wagonјas дорә. Кькшо вошков кьмьн najә munиснъ da gorәdisнъ сьвнъ „Internacional“... Тьдалә, сүјмиснъ језьд салдатјас—najә ңиәтçьд ez љјњнъ. Seşsa Fedor мьјвнъсьs gorәdis:

— Jortјasъ!

Мъјән тај gorәdis, вьљьs şarknitиснъ пулемјотјас. Relсјas берлә пласт:uşkәdçәmән кьşsisнъ... Зонвизаәs kolинъ. Medвәрја prolотәs najә voәdçиснъ, kajиснъ poskod куза da letçиснъ керка дорә. Мәдәdçиснъ vador пәлән, кәп вәли кујләнь сөпјас... Turun пәвстas paştala vodalәmnъ voјeçјas. Mukәдьs вәрлаң кьşşәнь, сүкәртçаснъ кьмьнәнкә da kuritçәнь; mukәдјas rusку vьlanъs кьşşьlasнъ va dorә, тьртasнъ пәртјас, вәр loктasнъ da ңаң sor çursкәнь, мәда-мәдәs јuktәдәнь.

Тајә војьs вәли зик-зә vozзаьs-kod. Loktis јуәр, мьј Krasnәj Jar мәдлапәлән кьк brigada вәрзиснъ-ңин vozлаң, siz-кә, eәe i tanı xolә lonъ vezşәm. Razvedkajas zilәнь pişkәdçьнь јu мәдарә livә kәt possә роәәm wagonјas дорә, no нәпријател вьд eel şuşa vizә, вьд rcz кьјәдә... Voјьs ремьдşьs-ремьд... Sen јu мәдарas тәкәтә vi југәрјas тәдçьstәнь—vrag ordьн мьј керсә, зик ңинәm оз тьdav. Voјsәр вәрьн кьк ças гәгәр артиллерия лантис. Вьvti ләң loi... Тәкәтә пондис југдьstнъ...

Seşsa drug goraa sьrkmuni sьnәдьs—possә vzәrvitisнъ. Сьрьs çugun тasјas kaçlisнъ da љзгьşиснъ vәә, југьд vi пондис vorsәdçьнь şerk јu вьљьсьнъ... Lunън kod југьд loi...

Kerka dorьн sulaљşјas вьдән зvirк çetçиснъ, пондиснъ јu мәдарә зоргьнь,—вьvti telepit тәднъ, мьј вәçсә vrag ordьн? Мьјла вuree әни, тајә kadas siјә pazәdis çugun possә? Sizкә, мьјкә-da әви ladнә sьлән... Gaskә вәрьңтçә-ңин da?.. Gaskә, brigadajas matә Ufa dorә-ңин şivәdçиснъ-da?..

Вьдәнлән şәләмьs пуә... Ças вәрşa ças колә. Kor кьвşis, мьј brigadajas звьљьs loктәнь кар дорә, tanı şetиснъ komanda—vuzнъ! Кьккә рьзјas loинъ, турun пәвстьs кькicиънъ putorјas da leзиснъ vәә, çәvtalisнъ керјas, voзaşalisнъ na вьлә da пондиснъ vuzнъ...

Neprijatel пондис терьәа куљнь-љјљнъ; сәмьн оз-ңин тәдçь сьлән ladьs. Тьдалә saj-пaj munәma siјә. Артиллерия јонзька пондис sьrkјәдљьнь-гьркьнь matьsa нәпријател okopјasә. Әткән da кькән, posнi котьрјasән гәрдarmeјeçјas vek vozә sьнәнь, voәdçәнь da çetçәләнъ љә вьлә, рьгьs-пыг-зә kodјаләнь posнidик гујas, зевşәнь setçә, voça љјşәнь...

Lunsәrkadşa sondьs рьвşәдә. Вьvti пәş. Ыләмьs sorјasән letçә. Gorsјas koşмәнь.

Gərd çep ətarə pyr paşkalə, sukmə, vьdmə. Najə ətarə pyr çorьda lьjəny, a mədaras—nazmə-padmə vrag!

„Ural..“ Suvtisnь da kotərtisnь... Medvozza okopjas voštisnь, kodsəkə vətlisnь, kodsəkə kutisnь, vara vodalisnь... Sen əe-zə nakəd kujlənь plennəjjas—saj-paj munəmnь, əruzətaməş. Vozьş-vozə kotərtistaləmən pyr ььşməny vadorşan, pyr pydəzyk karlaң piş-kədcəny...

Gərd vojska una vokşanь pyrəny karə... Bьdlaьn rovoçəjjas—unaən, şad; najə gorzəmən pekkədləny aşşьny nımkodəşəmsə. Najə kьpyd şələmjəsən çoləməşəny zvoj polkjaşkəd, doisaşəny dolьd şinvajas... Gərdarmejeçjasəs şьvjaləny, tapjədləny, oskəny, kinьsə çav-rədləny—kəť eşkə tədtəməş, no musaəş, donaəş nalь... Vьvti vьzd kьpyədlun!

Rovoçəj bluzajas şpalerjəsən kьşəmnь ulıçajas, najə medvozь-nəş; stavьş tajə verməmlən sud—aslanьş sud...

Bluzajas da dərəmjəs mьşkьn—trotuarjas vьlьn, roeəşjas vьlьn, voşsa əşinjəşьn, kerka vevtjas vьlьn, pujas vьlьn, şurjajas vьlьn—gəgər mezməm ufasa grazdana. Najə əe-zə nımkodə çoləmaləny Gərd armijaəs. Kodjaslь mustəm vəli Gərdarmijalən voəmyş, seəmjəşьş vazən-nin Kolçakkəd pьşjisnь. Polkjasən, polkjasən, polkjasən loktəny Gərd vojska.

Medvoz—turmaə: kolı-ə kəť əti mort? Stavşə-əməj uditisnь lьj-lyny? Zurtig-tyr voşşisnь turmasa şəkьd, gьryş əzəşjas... Korridorjas kuza kotərtisnь... kamerajasə, ətkən pukalьşjas dorə... So nin əti, məd, kojməd. Termaşəj, jortjas, turmaəş petny! Mezməmjəs dolьda kutləny mezdьşjasəs; muçitçəm da slavzyk vojtyr oz vermьny nımkodlanьş kutçьşny da vərdzəny...

Kьzi-i turma ştenjas sajьn, tani əe-zə kьlə dolьd şeram da doraşəny nımkodəşan şinvajas. Sustəm turma pьekəd tajə nəsta-nin jona şьvьtçə şinmad, nemvunədtəm vьlə jurvemad saə...

Gərd polkjasьş pьşjiganьş jezьd geңeraljas ez uditnь lьjlyny mьjkə-mьnda koləm plennəjjasə: Səmyн-zə mьjkə-mьndasə... Ufasa şad pemyd vojjas da Kolçaklən zandarmjas—səmyн najə vermasnь vištavnь, kьtçə loiny mijan jortjas, kodjasəs vьd voj vatagajasən nuədlisnь kod tədas kьtçə. Koləmjəs viştaləny, kueəm lok vəli terpitnь jezьd zandarmjaslьş nartitçəm da vьd rьt vidçьşny aşşьd əçered...

Mьjən mezdisnь zakluçəpnəjjasəs, kar vьlə indalisnь karauljas da patroljas, kar gəgərə—postjas. Abu grabitəmjəs, mьrdənaləmjəs, mukəd neçuçkijas: tajə əd Gərd armija loktis, kodlən em disciplina, revoluçija vozьn kutan mog!..

Tajə-zə lunnas volisnь rovoçəjjasşan una delegacijajas, əe-i vьdşama uçrezdeңnəsa sluzaseəjjasşan—vozzajasьş çoləmalisnь, mədjasьş oskisnь karə lad da pəradok ləşədəmьş...

Jevrejsa socialiştiçeskəj partijaşan loktis delegacija. Siјə viştalis, kueəm şəkьda ovşьlis jevrejsa jəzly Kolçak prava dьrji. Bьd-

ногыс топадлиснь, партилиснь, некучеам мьзтэг пукэдлиснь турмабн, Зарқи погонажась вәли вәла куцкавнь, пәйтнь јеврејјасәс—некод во- зьн најә кьв ез кутнь...

— Кутаньд-кә вәргьтсьнь, ми ставньм еәе тјјанкәд мунам.. —тази suis јеврејјас партијаһаң локтәм морт.

Тажә-зә лунһаң јеврејја том јәз pondиснь котьртнь доврово- цескәј отрад, коди рьрис Гәрд армияә.

Дивизјаса политотдел паһкәдис ьзд из. Уна ыдән разәдис јис- товкајас, кәни вәли виһталәма лоәмтор јьльс. Кар паһтала јаскалиснь стәнәәәдән газетјас. Аски аһьвһаң pondис петнь вдлунја дивизи- оннај газет. Карас вьдлаьн летуцәј миһиңјас—мукәд ораторсә јәзьс ки јьланьс новләдләнь. Карса ьзд театрә меһтитцис дивизјаса труппа. Став узәә сеңи воһтцис нуәднь музьлтәм Анна Никитицна—корһсис де- корацијажас, коһтумјас, тәздьһсис спектакјјас јьльс, ацьс еәе вормсис. Театрьс век вәли тьр гәрдармејјасән. Некьмьн лун мьһшти раһи- цәм Чапајев локтис карә. Сијә став војејјас һиһһаң сцена вьвһаң цоләмалис Анна Никитицнаәс да һетис сьь зоризјасьһс тецәм букет. Гәрдармејјас ставньс цоләмалиснь залаһаң аһьһньс вур узальһсәә —цоләмалиснь кекәнацаһәмән да гьмгор сьһн јургәмән. Анна Ники- тицнаь тајә loi медвур коһинән гәрдармејјасһаң.

Карьс рьркмуні, pondис пунь вьл оләмән. Медһсәә-һиһ та јь- льс сеәәм војтьр казалиснь, кодјась һәкьда да јока овьһлис офицер- јасән вайләм „svovoda“ дьрји.

Уфа сајьн Колцакәс pondиснь вәтәднь мукәд дивизјажас. 25-д дивизјјаәс татцә сојтсьстнь коләдиснь—кьк везоньһс дьр-на сијә сула- лис Уфа рајоньн. Кадьс веһ ез воһ: таәәм куз да һәкьд роход вәрад цаһтјас тәлк лад тәһәдәнь аһ пәвстаньс.

Ставјас да үчреҙденһәјас еәе зә лад пуктәнь аһ узаньс. Јона соһьда узә кутсьһсис политическәј отдел; сеңи әни јурнуәдьһсәс аһу-һиһ Рьзиков, а Суворов—пиһтһса ровоцәј; сизсә вјзәднь везавизьһс, ләң морт, но уз вьлас јут. Полит отдельһс сијәс роҙә сунь вьд кадә. Тьдәлә сеңи і узьлвә. Федорлән отсаһьһсәс Крајһуков јона вү- та тәдмаһсис. Суворовкәд—сијә прәст кадә рьр-зә политотдельн колһтис кучеам ьзд политическәј уз вәли нуәдәма тајә кьк везоннас,—зв- льһсәә најә кькәп вәциснь. Кльцков сәмьн веләдәмән отсьсталис наь да вьдһама совәсаһәңһәјас вьлә воһьлвлис,—сьлән кадьс муһлис диві- зјаса мукәд огаңјасьһн узаләм вьлә, кодјаскәд Беһевеј вәргьн Федор да Чапајев медвозьһс тан әллааһсиснь.

Регьд мьһшти pondиснь јок јуәрјас воһь Урalsa фронтһаң. Сеңи казакјас вермаһләнь, сәмьн некьзи оз вермьнь рьрнь Уралск карә. Јуәрјасьһс воәнь газетјас рьр, армияса сводкајас да телеграммajas рьр, пиһмәјас рьр, медһсәә-һиһ пиһмәјас рьр... Гәрдармејјас тәд- малиснь, мьј најә һиктјас-вәләһтјасті еһн-вус лептигьр ветләнь казак- кәј сајкајас, еһнјьв лезәнь оvmәһјас, вјјаләнь, муцјталәнь сеәәмјас-

sə, kodjaslən vokjas, pıjanjas da batjas munəmny Gərd armıjə.
Polkjas sızisny, skərmisny, Ural şepjasə pondisny vəzjəşny, şetisny
kəv—das mında povtəg seni tşkaşny Uralsa kazakjaskəd.

Çapajev da Fedor unaş şornitlisny ta jlyş. Najə gəgərvoisny
mıj divizijasə kolə setçə vuzədny, oz-kə mjkə mukədtor sor. Centr-
kəd unaş şornitlisny, eə-i Frunzelj vištavlisny,—kueəm mənpraş
əni vojeçjas, kueəm nalj okota munny Uralsa frontə. Setçə-zə pon-
disny voavnny setşan pşşjş jəz da seeəm vojtyr, kodjas as vələş
okoŋitisny sluzitny səmny „as divizijaşny“. Centrny stavş tajəs ar-
tıştisny da sujşny divizijaşs ыtşny Ural şepjasə. Polkjaslən kə-
pşdlun vşvti jona lşvis—jona şələmşs pondisny poxodə ləşədçşny.
Çapajevly şələm vblas vois-zə taəəm prikazşs: sijə munas şepjasş,
seeəm şepjasə, kəni una təlyş çəz-nin tşkaşlis, kəni stavşs sşly
tədsə, matşsa da gəgərvoana—abu-nin tankəd, totara auljasny.

Divizija termaşəmən ləşədçis da vəzjis tujə.

K. Ignatov

РОВАМ ШЭЛЭМЛЭ

(Из вайьвса партизанясль)

Изва кьвтэ гəра улн,
Зəма крутəј нəрбс увтл—
Ня пужас, нəрбс пəлən
Сетцə кaji да ме сувтл.

Шиннам гəгəртиг·moz адза
Раškəд, сьлəд увтас иняс.
Изва визув—кьвтэ звоја
Изьс-изјə—летцə увлан.

Мəдларəлн војув парма,—
Бзьд зькən сувгə кьлə.
Изва сваргə, сьбс жармə,
Вазса тосльс скəрлун сьлə.

Каја цукəр Изва вєштн
Суналəнь савлa бордən...
Кьвзəј, јортјас,—ју-кьр јьлн,
Газа, мица вəрјаг вєрдн
Мojдə дасəкмьсəд војас,
Лєцьд војсаризса тəвкəд
Əтка позəм.

Зумьд туса лєптə вьвлан,
Рускьр јура сьлən туган,
Бргən раškəт, вьна сојјас
Аслас шəлəм вєрдас кутə.
Изва ју вьлə пьр дувгə,
Сариз тəвкəд звоја увгə.

Мojдə лєцьд јəзльс звојлун—
Даскьк партизанльс узсə;
Гəрд влəшт вєсна
Рєсшəм-мьршəм...

Šalām sivez dorā puktā
Sekša sdukjas.

Упмoвšәнь—parma,
Krutāj, Roždin,—
Šakd arša torpd onmən.
Izva səmyн svargə letčə,
Izjьš-izjə vьnsə vertə.
Kəzьd. puzjən šonti kajə...
Gortvьv dərə
Muez vevtə.

Къа-gərd,
Muez—кьн,—
Бзьд rəklən kad.
Viz vur pašjas,
Jezьd kiza,
Morəs sərьn krest.
Muvьv kьrnьs
„Jajtəm“ lapa—
— „Všem bogatьm češt
Vьnnьm tyrmas!—
Partizanlьs
Krəsitam stav jaj.
Səvet vьrə:—
Bravo! Bravo!
Vaznog oləm lad*.
Pečərašan
Jezьd vərəg
Zer-gədnia piņ.
Puska dəddən,
Švineč smakən
Loktə kištнь vir.

* * *

Ретър Opoң
Žvirskən lьvis,
Kokьn ulьs gač.
Štenьs ruzjə
Patrontaskəd voštis,
Pьris gəv.č pьekə.
Əsiņ pьrьs adzə—
Kerka gəgər jezьd.
Ziļa vərис ki.
Zatvor gołskis,
Gьngis lьjəm...
Porok eьn da vi.

Mədəs... Nəsta...
Vits, kvajts,
Əsin ulnı
Kylis ovzəm...
Uşi jezbdjaslən rotnə,
Nylis bərja lovsə.

Kilçə vylən
Priklad jirkə,
Oroñ adzə poml
Plenyn sijə,
Plenyn kerka—
Pəşjan tuj ez lo.
Zym!

Jirk!

Ləvis koşən
Ləjšəm, venzəm...
Sadmis Rozdin,
Izva, Krutəj;
Şəjə vosi jəz.

Povtəm şələm—
Petər Oroñ,
Kilçə vomən
Ləvis jezbd pərşə.
Şəsirtəma kiyn ruzjə.
Şonti pəşjə vərłañ...
Jukovtçisnə tezbd çukər
Bərşan zalpən
Gue! Güm!
Una puļa zungis-ləvis...

.....
Kytı-požə
Sajlaşəmən pəşjə Oroñ.
Vodlə, çetçə...
Vərłañ təvzə.
Traç... Traç...
Jukovtəny... Soça... Soça...
Bərja puļajas-ñin sylvən
Nəsta vərəgjasly voça
Sajlaşəmən lyjə.

Zevşis Oroñ.
Izva parma, rembd parma,
Sijəs zəvis.

Dər-na kylis
Şiktşan ovzəm

Bærdæm, ukjæm, lÿjsæm...
Viçko særyn şylæm,
Zvæn sÿ vatagaæn kişşæ,
Buvgæ ыл.

.....
Jezÿdjaslæn pir.

Værgu vugÿrtæma uzæ,
Əti kerka içæt erdyn,
Jurjÿv rozæd ruæn petæ
Kerka pÿekÿş sonÿd sÿnæd.

No! mort tani olÿş vÿjim.
No!æn zvojaş ылÿd vÿnæn,
Gærd vlašt væsna—şælæm vÿn:
—,Munnÿ şiktæ! Petnÿ guşæn,—
Jezÿdjasæs—vertnÿ vuznas.
Voşlalæny no!æn şuşa,
Kiÿn sezirtæma ruzjæ.
Ылÿd zÿksÿ Rozdin særyn.
Gorzæm! Gudæk! Lokÿş ravzæm...
Purtæn kÿrÿstænÿ şælæm:
—,Могным—вÿрædnÿ taş stavzæ!—

Vojsa şapka muæs vevttis,
Kozuvjasæn əzjæ—
Rozdin, Krutæj—şiktjas.

.....
Jak Ivanlæn kerka jugÿd,
Pÿzan sajnÿ dona gæştjas.
Miştæm şeram, loknog şylæm
Zoz plakajas jona vərə.
Stavÿs tÿdalæ i kÿlæ:
Mijan zverjas, mijan vərəg.

Næsta pÿşjalisnÿ kvajtæn
Petnÿ koşæ gærd vlašt væsna,
Kÿjædisnÿ guşa sajtor
Ылÿd kæsÿjæn zvÿlÿş væçnÿ.

Pemdan verkÿd çukærtçisnÿ najæ.
Jezÿdjaslÿ stavlanÿ kÿlis lÿjæm sÿ.
Jezÿd oficerlæn şælæm vomæz kajis,
Trevoga væçis pÿrÿş-pÿr.

Çasəvəjjas ылÿd çipas vokşan
Kozrædlisnÿ vijugæran şin.

— „Vaņā, kylan, so, dert, estān noģšs
Lьjām vāras paškali vikin“.

Kodkā, karta vlvšan nazēnikān petis.
Drug klopkis vomba. Ёpšis vi.
Sek uškādčisnь atakaēn vozā:

— „Proklatāj gārdēs čavьrt, vii
Ez!

Ez sednь jezьd kiā najā,

Partizanjasēs—

Зевис ретьд вәр.

— „Med ēni—parsalēnь „raļьn“,
No gārd vlašt kokļьbьš oz pāl“

Kvajt šēlām tazi suis gušān,

Kvajt ēģьr pestēnь vьl vi:

— „Vьl olām vēsna koš vьlьn mi ušam,
Mijan pьdđi suvtas nьv i pil“

Lun-voj pьr vozā šēršān-vāršān kolā.

Gāl jēzьl rozga lunьš-lun;

— „Ted gārd vlašt, suan, šēlāmьdь kolā?
Te kēsjan vēcнь gārdjaskād eēe vunt?!

Raz! Dva! Raz! Dva!

Vaj kištāj sola val

Raz, Dva, Raz! Dva!

Una gāl aļьbьš, nьvļьš, pilьš

Rozga nuis

Mьsku kučikšьš stav jaj.

Kodi kьpādьstas jursā,

Sьbь vьlьš pьrikaz:

— „Двадцать розог даты!“

Vojsār. Oblavajas munā.

Sezdāma jenezьš don

Tēlьš зьп virpļьn kvьtā.

Kum pьekьn kvajt partizan.

Kus koknьš zozьš lьm sьvda.

* * *

Ņumdāma Jak Ivan, radlā eēe pop:

— „Bratjam naroda jon gordost!
Gārdjaslān estāma! Gārd vlaštlь poml
Pašvartim vьnjārsā gārdlьš.

Nəsta me orəda tijankəd ki:

Vajədny kvajt partizanəs...“

Jugjalə şinjas, tiralə vi.

Kamgis kulakən pьzanə:

— „Za slavu i veru voišinu nasu—

Me, pozdravita, bur gəştjas..

Mədisny junь.. Askostyn gaza..

...bьd spisok vragjas kiьn.

— „Kodi,

Bura olьşjasь torkə—

Naly səmьn pezdəd kurəgi!“

— „Vaңa, siz-əd?!“

— „Nyьma... Şizi dona vojtyr..

Ke-ke!

Nəsta pьşjalisny kvajtən.

Sen-zə vəli Petyr Oron:

Sijə—vərəgjasь „dona“—

Bьdlun korşьşəny jona.

Una pərjə Oron gətyr dinə

Volis pərjədlьny meli kvjən pop:

— „Vaj vištav, gresnəj—kəni tenad verəş?

Mьjьş polə—gortad vər oz lok?

Gaskə gortad... Zьvьsə nemla zevny,

Medьm şetčas burən, —rekşьs mezdəm sek.

Oməltor, dert, sijə—kodьr lьjis mortəs..

Jen setьş oz mьzav, vestas sьlьş grek“.

— „Başusko, me radla, med-zəj mişə, loktas,

Og-nin suşşь—Oron ez-na mьtçьv jur.

Kəvjalis-taj, koңər, aslьs sijə grektə...

Kьzi kuta ovny?—Çeləd kerkatyr“.

Parma səryn vərpu jona eəkьd.

bьd zьkən suvgə..

Leptə çoğьd tьs.

Jenez vьvşəñ təlьş vezintəma eəka,

Şinva vanən duvgə

Tədtəm mortlьş mьs.

Tajə... Petyr Oron gortas loktə şuşə.

Peļpom vьlьn ruzjə,

Morəs səryn vi.

—Omə! kadə voan, şosajt Oronəşej,—

Oz-na vidçьş gətyr,

Kəş vərdəny nьv-pl..

Kerka pьekьs dozmuK pašjisnь-nin stavsa...
Kujim jezьd vьrэг
Kьjədənь pьr.

.....
Ez-na udit Opoң karta saja pьrnь,
Gorədisnь— „PLENƏ!“
Škuvgis lьjəm sь.

Petьr Opoң jezьd kiə šuri,
Dasvit ruзjə kostьn
Kolis čuzan šikt.
Parma sərə nuədisnь sijəs
bьzd kozpu vokьn
Kьlis suəm:—PLI
Kokčer sərə puła svičkiš pьris.
Nagajkaən nəjtəm,—
Kьlis ьmzəm sь...

Povtəm voječ
Mijan padьs vьri.
Pemьd parma seməs—
Vočakьv oz su.

Una mori sek
Jikud ulə vosi,
Vizuv Izva nuis talьs jur.

Ušьsjaslь otsəg,
Šursən suvtis vojьr.
Bьn—košən, eьgjan—
Perjisnь vьl sud.

* * *
Dugdьvьltəg vozə Izva vasə nuis,
Gьrьs izjas vomən
Koršis asšьs tuj.
bьzd zьkən loktis,
Bara gaza tulьs,
Šerəktis vьl nogən
Gaza təlьs Maj.

Gьrьs lьska pujas
Varoymisnь nəsta.
Matьstcis-nin gozəm—

Регьд ьекандь.

. . . . .
Вара нэгьс јьвшаң
Визэднь ме вошја:
—Тонә... Вьна розәш
Sulalә-na рьг.

Севгәдәма сьвјас,
Асьнвојә индә.
Кьа ретә—југьд,—
Рукшә миҗа лун.

Рарма вомән кьлә
Мураләнъ сьјас.
Ухта—Војувьн Бакү
Кьрәдәма сум.

Зизьд вьска јьвшаң,
Кизер вьјән кишсә
Војувьн крајлән зарн,—
Бьзд озьрлун.

„Воја гәра“—ставнас
Тәҗилаән кужлис.
Әни дорувьн шковгә—
Рајаләма ун.

Бьзд Тәвроз изшаң
Лунувьн соньд инә
Әтүв јитчә гәләс:
—„Ruda! Çugun! Kerti!“

Усва вомьн изсом
Рерјәнъ ту рьекьс...
Став узальс адзә,—
Мижан оләм—мәд.

Розәш сувгә звоја,
Оласногсә шьлә.
Севгәдәма сојјас,
Кьрәдәма јур.

Izva sajnъ sьld,—
Kommuna sen mьrkь.
Bekь, kurtь turun—
Sargьsьma jur.

Kumaç vьnъ ьzjь,
Kommunarьnъ sьlьm.
Pozьm mojdь sьlь,
Vozza tьslьs gor.

Izva kvьtь svargь
Izjьs-izjь uvla—
bьzd skьrlun kьlь
Tьvkьd suvgig sor.

„ATAMAN FROLOV“

1 g l a v a

Ego una lun-ŋin vitčyšis šmert. Šmert ez lok. Səvetjas ŋuzədisnʹ sijəs kueəmkə pomkajas vəsna.

Tajə kadə sijə una məvpalis, i kʹzi-taj pemʹd voj vərŋi vəə kəzʹd asʹv,—sijə kutis adzʹnʹ, mʹj sijə oz vələm veškʹd tujəd mun.

— „Jəzʹs nakəd, mədnogən-kə, najə, kod vəsna sijə vermašis, ŋəŋi abu sʹ dor, a voʹševikjas dor, kodjas dorisnʹ stranasə kərt dis-čʹpʹlinaən. Mʹjla-nə eškə sijə vištavlis, mʹj sijə jəz vəsna, Roššija vəsna, kor stranəbʹs munə kommunistjasən indəm tuj kuza?“

Sijə ez pov šmertʹs, sʹbʹ vəli šəkʹd gəgərʹvəŋ, mʹj sʹlən olə-mʹs poməšis, i sijə oz vermʹ vestʹnʹ asʹšʹs mʹzʹsə na vozʹn, kodjas vəsna sijə as dumšʹs vermašis.

Vəli 12 čas lun. Ego šəkʹda, dojməm vordja levač moz, četčis uləs vʹbʹš da mʹskʹrtčəmən matʹstčis tʹrmasa resetkaa ŋeʹzʹd əsin dorə.

Resetka ŋolpeʹsa kosʹjasəd tʹdalis uliča, tuvsovja uliča, lən kerkajas da sondi. Šočʹŋika sʹrkəbʹš vorota əzəs saʹjʹš mʹtčʹšlis ičmonlən čuzəməs, da rudov poršjas pʹrkʹjisnʹ jərjasʹbʹš sišməŋ poejassə.

Peʹs saʹjaŋ petisnʹ kʹkən: əŋikʹs paškʹd morəsa, ʹrgən čuzəma vʹttə kištəma əŋik torjʹš, mədʹs—košʹŋzi, ičətik; sʹ vʹlən vojennəj kitel əsalis tuvjʹn moz. Ego tədis vozas munʹšas Kotovskəjəs da vesjis əsin dorʹš. Uši sʹbʹ məvp vʹlas voj da Antonovlən saʹkəbʹš, kod dorʹn sijə vəli adjuvantən: Kotovskəjkəd nem vitčʹšləg pan-đašləm vərʹn otrad sojčʹis eʹnalʹš vʹpurjas dorʹn; košən da vinaən kolməŋ jəz gorəa šʹlisnʹ. Sijə Antonovkəd, kazackəj burkajasən vevtʹšəmən, kʹvzə razvedkalʹš donešenəjassə. „Gəgər stavʹs lən,—vištalə razvedka,—ŋaŋ sʹzədəma, opənošt abu“. Antonov leptə jursə da vitčʹšəmən vizədə gəgər. Kujim təbʹš da zʹn na vərša koktʹj-jas kuza vətčə Kotovskij. Nələn Kotovskij brigadakəd vəli šo vətʹ-mʹn stʹčka saʹjas. Medvozza sojčʹən voj. Ləšʹd pešʹstnʹ muzəm kokjas, da tuvsov sʹnədən lolalig tʹrji kʹvzʹnʹ vəvjasʹbʹš gərdləm da təvʹš pozəmjəs kostʹn šʹləm. Ləšʹd vugʹrtʹstnʹ sonʹd burka ulʹn, vʹnədʹlʹnʹ trevoga da poləm.

Nemvidčʹstəm uškədčəm, təvʹnʹr moz, suʹtlalig tʹrji munə na vʹvti vəvjaslən lavina. Ranitčəm jəzlən oʹzəm... vəvjaslən korskəm,—i ez

Io nekueam vār, ez lo Antonov. Sь vozьn putkьltcis jenez, i sijā adzā as vozšьs kotovecjaslьš ņilēdām čuzēmjas, kodjas vьlьš avu-na mьntēma košvьvsa pasьs. Sijās kērtalisnь, i ēni so tani, toman sajn, vitčьsē smert.

Zalsmuni ēzēsьs toman. Ego zdraēgmuni. Kameraē turmaьn sluzitьs jaskēd da aslas adjutantkēd pьris Kotovskij.

Borvьlē vizēdltēg, sijā ēdjn matьštцis Ego dinē da pukstis sьkād ortčēn, kojka vьlē. Komāndirlēn jugmuninь šinjas, i vēsņd čukьrjas vodalisnь jaja vomdorjas verdas.

— L... lok me vārša, Ego, mog te dinēz em. Vāčan—lovjnēn kolan,—suis sijā vaz moz-zē šin pāvсē kunirtlig da ņeuna mьktalig tьrji.

Egolēn virьs čepēsjis čuzēmā vidčьstēmla, ņilēm vojtjas ēsjisnь sьlь kьmēs vьlas. No Kotovskij voštis sijās pēlpomēdьs, samьrtis sijās da gušēn pēlvozas suis:

— Eskь menam kьvly! Munam!

Kotovskijlēn kьvjasьs ьrjalisnь vьnēn, sьlь oz vēli lēšav voča suēm. ņinēm gēgərvoтēg da sьlь pākēritčēmēn, kodi sulalis vьlьn-зьk sьbьš, Ego suvtis da šetis ašsē petkēdnь kamerabьš.

Tuvsov sondiēn kištēm uliča mьlk vьlьn tьdovtцisnь bronzovēj vāvjas.

— Grigorij Ivanьс,—suis loktьš Krivoručko.—Tьdalē juērjasēn!

Levьš Kotovskij suvtēdis vāvсē voksa kerka dinē, gorēdis komāndirjaslь, medьm najē munisnь stavē, i levьstis na dinti. Sь vārša vētцis Garri da keļьd čuzēmā, ņekodlь tēdtēm mort. Tajē vēli Ego. Sijā vek-na ēz eskь, mьj sijā vēlā vьlьn. No sijā tēdis, mьj sьlь kolē vьdlaьn, kьv sutēg, podčīnajtцьnь komāndirlь—ta romьn sьlēn sudvabьs, i mьj Kotovskijlēn kьvjьs vešкьd.

Ego ētnas kolī komnataьn, sijā šetцis seeēm māvьrjaslь, kod pьe-кьš sijā ez petavlь sijā kadšan, kor sijā sedi sēvet vļašt kiā.

Sijā vēli ētnas, sijā kutis senzьnь, mьj sijās oz viznь, ēd okotit-as-kē, sijā vermas pь-zē pьsjьnь, četčьstnь esijā pōēēs vomānьs... i avu sijā. Bara as jēz, vār, ušlāšēmjas, vir...

— As jēzē? Kēnēs ēni as jēzьs? Antonov ordēn-ē najē, aļi taje vьna, jugjalan šinjasa układ mort ordas, kodlēn ovьs seeēm čorьda pьrēma jēz kostē—Kotovskij ordēn?

Ego lānā pukalis mesta vьlas, ez tēd sь jьlьš, mьj, māvьrstis-kē eškē sijā pьsjьnь kerkaбьš, sьlь ranьd eškē uškēdцisnь das-mēd kotovec, i sьlь eškē ņe pьsjьnь, gaskē-nē sēmьn kovmis viznь sь vьlē kotoveclьš pāš puļa.

No Kotovskij vēcis kolantorsē: Ego eskis, mьj sьlь eskēnь kьv vьlē.

Tajē kadas kreštānīn kerkaбь, kьtčē čukērtцisnь komāndir eaktēm šerti komissarjas, komeskjas da kompolkajas, Kotovskij zeņьda vištalis soveseānņēlьš mōgsē da pomkašē.

Sijā pukalis vьd kreštānskēj pьzan sajn. Papiroсēn eьnalig tьrji, suvtis Krivoručko da juērtis sobradņēlь: kreštāna pāvсьn vetlēnь slukjas, mьj kubānskēj da donskēj kazakjaslēn vrodāčēj

povstaņceskēj otradjas piškēdčēmaeš Tambovskēj gubernae Antonov-
kād jītčē mōgēs. Kotovskij čorēda mēvprētēis. Sešša kučkis ku-
laknas rēzanē da suis:

— Bur tajē, vajē sō mēj, jortjas...

Stavē matēštēisnē Kotovskij dinē, i siē termastēg paškēdis nāl-
zēsēs zvoj da resitelnēj plansē.

Kēzi i vek, kor šornētis Kotovskij, vālī sēnētēv, komandīrlēn suš-
vezērys dorlis kīvzēsjasēs. Čorēda eskisnē sēlē, kodī kēmēnēd vō-
nīn najēs nuēdē vermēmēs-vermēmē, i posnīdik porazēnējās vālīnē
sēēēm slučajnējēs, mēj sē jēsēs regēdēn vūnēdlisnē.

Plan vālī primitēma una veškēdēmjasēn, kodjas sōdtisnē da paš-
kēdisnē sljēs. Kor stavē vālī vura mēvpalēma da vidlalēma vūd
vokšaņ, Kotovskij matēštēilis pōlevēj telefon dinē da čukēstis Tam-
bovskēj gubernasa vojskajasēn komandujtēsēs. Siē juētis: 5 lun
čēz sēlēn brigada oz kut šetavnē ņekueēm juērjas as jvšēs da aslas
operacijajas jēsēs N šikt rajonēn.

As kostēn šornitig tērji, komandīrjas razēdčisnē, kolčisnē sēmēn
Zacharov da Kotovskij, kodjas korisnē as dinas Egoēs. Krivoručko
da Jastrebov petisnē kerkēs—nālē kolē vālī Kotovskij ēaktēm šerti
lēšēdnē jītēd vandakēd,—i mēdēdčisnē rakiņnik vomēn, vērīlān. Sēn
kēlis šurs voša ul duk. Gēmviēn pēilēdlēm pōzemjas kujlisnē aslanēs
jvšjasēn vokjas dinas topēdčēmēn, tupkisnē tuj. Krivoručko gorēdis,
i sēlēn gēlēsēs munis mērjas da vuejas vūvti. Kēk mort joša vizē-
disnē as vozē, vēr pēkē, zilēsnē tēdmavnē, mēj najēs ņekēmēn lun
mēštī panēdalas sēn, zumēštčēm jenez viztasēn. Najē petisnē mēd
vokšaņēs erf vlē, no drug Krivoručko bergēdčis da jualis:

— Kēs čajtan, oz vuzav Egoēd?

Jastrebov, termastēg, dēsprēs kēvvizis:

— Tajē-tē? Siēs Kotovskij ētik minutēn kusētās.

II glava

Asvūvozēs turunviz vevtēdsē ozrē šikt Kobļenko vēštēs vālī
košavlēma šikt vlē lēvēs Kubansko-Donskēj pēstaņceskēj armijasa
kazakjas eskadron pēkajasēn.

Eskadron piškēdčis Tambovskēj gubernae Antonov povstaņčjaskēd
jītčē mēgēs. Posnīdik, gērva ēsinjasēd mētčēslisnē pōvzēm sūzēm-
jas da obrezjaslēn dulojas. No regēd sūzēmjas gazmisnē: šiktē pērēs-
jaslēn gacjasēs ēnālīs gērd lampajasēn, a paškēd pēlpomjas vlēn
zarnīn zirdalisnē pogonjas.

— Slava-te, gospodil Aslanēm! Vēlištil—kēvšis vanditskēj šikt
kuza. Kēnkē gorēdisnē šlankēv. Eskadron ēē vōštēis, i samēkur
sulljān moz turunviz sēnēdnē zenēvtis „jabločko“:

Пароход идет,
Вода кольцами...
Будем рыбку кормить
Комсомольцами.

Eskadron lebstis milicija pələstcəm kerka dinə, setş petis vom-
væn kias mort da gorədis:

— Me—Mixail Şergejeviç Maţuxin, povstaņcjaslən ukrepiţcəm
rajonsa naeaŋnik, a ti kod seeamjasş?

Sotnaş komandir, ızbd, jon mort, sşvbtis sapkasə vşvlaŋ da
plessə voştamən zboja, mşktalig tırji vıştalis:

— As jəztə on t... təd? s... sukin şn! Çoləmv kub... vanskəj
kazackəj polklş s... otnaşə. Me—k... komandir kub... vanskəj donskəj
p..ovstaņceskəj otrادلən—vojskəvəj s..starsina Grigorij Ivanoviç Frolov.

Vəv vşlş letcəm vərşn sije matşstcis Maţuxin dinə da jualis:

— Kən lv... van Maţuxin? Sşlş pişmə em. Mixail Maţuxin eska-
təg moz vizədlis Frolov vşlə, seşşə çəv sulalş sotna vşlə. No çu-
şəms şlən pır-zə vezşis: pemyd-gərd vomdorjas erdədisnş zşnvjə
sişmət piŋjas. Komandirşan şelbş sije adşis tədsa çuzəm. Əti
voşkov vşlə vərşv petiţcəmən, sije çasnitis ləz dorjasa dərəmlş
morəssə da gorədis:

—Med olas vəlnej kazaçestvo!

Sije bergədcis vərən, Frolovş mşskən da ılə, matşsa şonə sşvbtis
bombasə. Bomba ızbd şşən poti.

— Ural

Sotna eəe gorədis şv vərşa.

Mixailş pişmə şetəm da məd lunnas ətik şiktşn panbdaşləm jşlşş
şornitcəm vərşn, Frolov çetçystis vəv vşlə da mədədcis. Sotna gə-
nitis şv vərşa stojankalaŋ. Tujş munis veşkəda. Komandir dumajtis
Maţuxinkəd panbdaşləm jşlşş, şv jşlşş, kueəm loə panbdaşləmş, i
əz kazav, kşz voisnş.

Vərşn sulalis şlən brigada, sije lebstis na dinə da gorədis:

—Aski jicşnş kutam, jortjas! Vizədəj vurşka, disciplina kutnş çorbdal

Frolov suvtis ştremena vşlas, vundştis şnədsə savla ukladən
da gorədis:

— Kubano-Donskəj vəlnej kazakjaslən povstaņceskəj otradjas,
me vərşal

Sşlən prikazş munis çerjas kuza.

— Vəvjas vşlə-ə!—gorədisnş sotnikjas.

— Vəvjas vşlə-ə!—suisnş esauljas.

— Povodjas sujgavşv!—gorədis komandir.

I kavalerijalən brigada, şedlə vşlşn kazakjas nog veşkəda puka-
ləmən, lebstis vər pəvsə. Dır ez vitçşnş. Kos ŋərjas kerallig tırji
vuzisnş vər. Na vozşn rua lunsər saje zevşəma şikt. Regəd tşdovt-
cis ju vomən estədtəm pos. Kşz kerjas çurvizisnş vaşn zepdik
pomjasnas, vşttə ətuzta piŋjas vom pşkşn. Svajajasən pişkədləm
şəd gşalan va, rəçjasən gartçig tırji levis vərşv. Ju vuzəm vərşn
brigada suvtis şiktə. Loktigan muşəm vojeçjas vodalisnş uzşn. Səməş
sije kerkaşn, kəni vəlilş komandir, sotnikjaskəd da esauljaskəd, dır
mşj jşlşş-kə şornitisişn, dır lomtşşis vi. Kujim ças vojşn əsiŋə
tarknitisnş da gorədisnş; Frolov voştis əsiŋşə, i kerkaas pır-zə sş-
vbtisnş pişmə. Tajə vəli səvet vlašilş panbd kşpədcşş Antonovskəj
otrad stavşn naeaŋniklən, Ivan Maţuxinlən, voçakşv.

— „Ti-kə,—gizis Maṭuxin,—zvьlьs najə, kod pьddi ašnьtə puktannьd, tijaňlь ņinəmьs povnь, da ņinəm i gizašnь jorta-jort-kəd. Voləj mi dorə da šornitčəj mijankəd, kolə-kə tajə tijaňlь da kovmas-kə tajə ətuvja da ņuzədň poztəm uzlь“.

Ataman IVAN SERGEJEVIČ MAṬUXIN.

Pišmə lьddəmə pomaləmə vərn, Frolov vizədliš stav vьlə. Stavən kьvzisnь zev bura, əti kьv kołtəg. Vojskəvəj starsina suvtis, da əti kinas pьzan vьlə pьkšəməň, suis:

— Vetlь Maṭuxin dinə da vištav sьlь təlkəň, kazakjas-pə oz vermьň kьskьň pulemjotjas da tačankajas guranjas da mьkjas voməň. Med loktə tatčə. Tan stavə i təlkujtam.

Starsinalьs kьvzəmə vərn, esaul Zaharov, ləšədbьstis naganlьs kovurasə, zelədis tasməsə i, aslas adjutantkəd kerkaьs petəm vərn, nazəňzi suťovtis. Suťovtəm sьə matьstcis kilčə dorə šəd čutjasa savrasəj vəv; Zaharov četčьstis sь vьlə, vidčьbьstis adjutantəs inajə levьstisnь. Najə gəňitisnь rudov kerkajas da šəd poeəsjas pələň, šiktsa ponjasəs da praznikluňša gazədčьs jəzəs povzədlig tьrji.

Vəv di. Sijə zduk kezlə suvtədlə vəvsə, sešša zvoja suťovtəm vərn, levəň čəv laňtəm vəv pьkə. Pəməd, čorьda tuvčaləň vəvjaslən kokjas, da pьčjalə vəv kok gьz ulьň tuvsovja mu. Voj pьr ətarə pəmdə, oz-ņin kьv ponjaslən uvtčəmə. Seeəm ləň, vešig kьlə, kьz zurtə as uləňs šədlələn kučikьs. Naləň šələmjasəvьs terьbə tipkisnь, i virьs kučkalis kəšičaas. No kijas čorьda kutisnь povodjas. Kezaninə najə suvtisnь, ez tədň, kьtčə vozəsə mьňň. Kьkňan vokas sulalis vərləň kьk štena. Pozəmə jьvjusti munis sum, i kənkə pьdьň sijə kьlis kuvtəz raňitčəmə zver gələsəň. Najə kəšjisnь šəťčьň sujgavьv, no vəvjas suvtisnь—oz vərzьň mesta vьvšьs. Tuj vьlьň sulalis verzəma otrad.

— Stoj, kodjas tajə?

Zaharov trakňitis vevsə vərvьv, čorьd čunjasəň čavralis nagan.

— A ti kodjas seeəmjasьs?

— Aslanьm.

— Aslanьm-kə, vajə tatčə maṭuxinəs.

— Seki əti verzəma suis:

— Me Maṭuxin. Mьj kəšjinnьd—vištav!

Zaharov matьstcis šornitьs dinə da vizədliš čuzəmə vьlas: „Kubəno-Donskəj otradjas vojskəvəj starsinašəň, koməňdir Frolovšəň, ataman Maṭuxinlь pišmə“. Maṭuxin voštis Zaharov kьbьs paket, bergədis vəvsə, da koris vəťčьň sь vəřša. Najə đьr munisnь vərəd, pьrisnь pьr pьdəzьk i pьdəzьk.

Stərzəka dinə najə suvtisnь da Maṭuxinkəd əfləňň pьrisnь pьkas. Seni əzjis vьud vьlьň pitil pom da ədva jugdədis jəzsə. Vidčəmə da jortčəmə əsalis sьňəđьň.

— Mitka, sapəgsə sьlьs kull!

— Nəjt!

— Čuzəmad kьrššьsta!

— En vərzəd!

— Nəjt!

Киемкә рьзәј mort bergalis зоз сәрн да ләвтис.

— Саpәгсә, вокјас, сьлс месәкшс есијә воштәма. Jej-вог сијә. Да, мьј-нә, ас јәз вьлас ушлашә!

Јәз чукәр зьрис. Әтик јура, шипәла сијә вәрис векһьд керка рь-кьн да әтлаәсис јиркьн да зькьн. Маџухин пелпомнас оrәдис чукәрт-сәм кьесә, колис чүјмәм Захаровәс да Шимоновәс, пиşkәдчис сәрас. Шурәм mort бритәм јур вьлә вьд вокшаң кишсиснь куқкаләмјас.

— Ваšилејлс саpәгсә гушаләма!

— Әšip, vizәdlь, stavьs-ә аslad ladnә?

— Stavьs, namәdјas кьzi!—gorzis Әšip, јon zon.

Маџухин loi јur sudtaә stavьs вьлн.

— Petkәd siјәs,—tan menam uztor em.

— Praviјnә.

Stavәn petisнь.

Sek Zaxarov sьšis Maџuxin dinә:

— Kor ioas tenad әtvetьd voјskәvәј starsina Frolovь?

Maџuxin bergәdis аsьs чuzәmsә da kodlьkә vokә gorәdis:

— Ej, рьзәј, lьddь pišmәsә.

Рьзәј сьвьтис аsьs tulupsә, puzis sosјassә, вьттәкә воштә дьр да шәкьда узавнь, да зәмдаләмән zavoditis lьddьнь pišmә.

Maџuxin кьvzis, вьд slog аslьs гушән sualig. Kor рьзәј pomallis, Maџuxin suis Zaxarovь:

— Og sәglašitь. Med vuzьk tatčә loktas. Primitam, кьz kolә. Adzьlin, кьzi mijan? Pәradok!—i šerәktigән Maџuxin petkәdlis гьрьs, кәinльs kod, piјjassә. Zaxarovlән vәzisнь пәrәdјas pemьd куқик ulьn.

— Мьј-нә te tajә, ataman?—suis siјә.—On-әmәј tәd, мьј тачан-кајасән да пулемјотјасән гuranјas да мькјас vomәньd on zev чәт-чав? A мьј теньд дьр dumajтньsә? Ten әd вьд ordьm tәdsa. A әтлаәсәм пuzәdнь oz poz. Uzә verman vostьнь. Tenad sәvešt вьлә, пinәм-кә oz artьмь, stav пeudaчәьs vodas. Gәrdјas zev una гәгәр slajтчәнь. Šornitәнь, вьттә-кә ачьs Kotovskij пeьлн, a te јerepenit-чан. Ek, te,—i siјә zvoјmәmән пeььstis бритәм јур вьvьsьs sapkasә da сьвьтис зоз вәрдә.

— Чәрт текәд, i tetәг vermam. No pomnit... Munam, sotnik,—свьтис siјә адјутантль. Najә petisнь stәрәzкәьs. Maџuxin вукьsән кьјәdis на вәрша, sešsa әdјән petis на вәрша да gorәdis stav вәр паштаьs:

— Чукәртәј svor, munam ataman Frolovkәd әтлаәшнь!

Min mьšti vәr тьri vәvјas гәrdләмән, veizәmajas šornjән da uvјas rәkәdчәmән. Medvoзьн munisнь esaul Zaxarov да сьлән адјутантьs Maџuxinkәd. Na вәrvьлн vәtчisнь mort 150 verzәma. Мьјөн najә matьsmisнь ataman Frolov lager dinә, Zaxarov вәrvьлн šornјas пьr loinь pәšьkәš да gorәzьkәš. Рьзәј sualis: „Кьтә-кә munam?—Og tәdәј: Gaskә чәртль piјјas kostas, a gaskә i ачьs чавәльs dinә? Әni kadьs seәm, јurtә puktan i ачьd on tәdlь“.

III glava

Buzəd vərđın Matuxin drug suvtədis vəvsə. Mьjkə ez vo sə-
ləmvyas atamanly: vər pьesa sьnitəvьs-ə, komandirjasьslən şornlys-ə.

Vəv nьrsə esaul Zaxarov dinə matьstəm vərьn, siјə sь vьlə
vizədtəg, ləg pьrьs suis:

— Mьjla Frolov aсьs menə oz vstrecajt?.. Taz tenьd vaskatə...
— mukəd kьvjasьs lebisnь çəvsulalьs vєrzəmajaslaп..

— Veşkьda şornita, revjata? Med aсьs Frolovьs loktas, a mi
siјəs tani i vidcьsьstam. Kəzain-kə, med gəştjasəs vsrecajtə. Da oz ətnas..

— „Mьj te suan, esaul?“—sьşis siјə Zaxarovlaп. Zaxarov
gəgərvols, mьj Matuxin seşsa oz mun vozə. Siјə razis kiteļ vьlьs
kizjassə, perjis blok-not da gizis setçə çekьmьn kьvjən kolantor
jьlьs, seşsa eaktis sotniklь nunnь siјəs şiktə da şetnь atamanly aslys.
Vidcьsьs otradьn loi sьnitəv. Kadьs kazitçis zev kuз. Dəzməm vəv-
jas jirisnь vomkərtjas, kodjislьn gьzjasnas tuvsovja çevьd musə. Ətka
strizjas jugjalislьn bordjasnas jenez vєstьn. Mukəd dьrji naјə levzьv-
lislьn vəvjas vєrdti, zuraşlislьn naјə burьsјasə da vара tuvlysnь vьz
vərpu jьvjas vєştə.

Esaul Zaxarov, çeglalis pinjasnas çevьd turunjaslys dinjassə da
şəlalıs mu vьlə dul sora turunviz kizər. Sьlən kiьs kujlis kavura
vьlьn. Siјə vəli ortsəşəçьs ləп no jurьn vəlis məvp:

„Vot, çərtьd, oz esky! Jitçь çəorganizovannəј vandakəd, stav
deləsə torkan!“

Bənditjas kiştçəmaəş-əttorjaəş vəvjasьskəd—vəlinь daşəş uşkəd-
cьnь, nəjtnь da keravnь. Ulyn tьdalislьn vəvjas goļa vєrdə kopьrtəm
jurjas. No taјə vəli səmьn kazitçə; naјə kьlislьn vəvjaslys ьlьssa
kokьsь.

Siјə vəli Frolov. Kor siјə məd vєrzəmakəd matьstçis matəzьk
erd dorə, ataman adzis otrad da Matuxinəs, kodı mьjkə komandu-
tis otradly. Otrad mədədcis vozə da zavoditis kusьntnь pomjassə,
seşsa naјə jitçislьn kьeə. Şəras Frolov, seşsa—Zaxarov.

Matuxin suvtədis vəvsə Frolov dorə da çəla zavoditüs vizədnь
sь vьlə.

Seki Ego ləпa da çorьda Matuxinly suis:

— Te vozьn ataman Frolov.

Matuxin kьvvizis: „Ladnə.—Çoləm ataman Frolovly da kubano-
donskəј polkjasly!“

Atamanjas kiasislьn jorta-jortьskəd da otrad oskana uvğəm ulьn,
mədədcislьn vozə.

Kezaninьn, kən poməşis vər, Ego matəzьk matьstçylis Frolov
dinə da şuşa vizədlis siјə şinjasə, vьttə kəşjis sunь: „Stavьs bur,
komandir. Oz vorşşəј“.

Frolov dьr pomnitis Egolьs vizədləmsə, siјə ənişəп çorьda
eskis, mьj Ego—stavnas sьlən.

Vozьvlyьn munənь kujiməп. Şəras Kotovskij. Sьşəп sujgavьlьn—
Matuxin, veşkьdvьlьn—Ego. Kotovskijlən vokas, torьda ignaləm ka-
vьraпn mauzer, zəptьn nagan, kodəs kreпьda kutislьn sьlən çunjasьs.

Šiktān stavbys vėlisn̄ dašėš primitn̄ gəštjasėš.

Frolovlėn ąštbs sulalis parad vyl̄n moz, da kor Maťuxin aslas komandirjaskėd vizėdisn̄ sojuźnikb̄sb̄š vojskasė, naťe kolisn̄ zev dėvalenėš. Stavbys vėli kb̄z kolė—vėvjas-i, jėz-i. No drug, puľemjotn̄j eskadron dor̄n, Maťuxin suvtis da zumb̄stčėmėn jualis Frolovėš:

— Kb̄tbs te vošt̄n ovmundirovaņdėš? stavbys vl̄... stavbys sėvetskėj.

— Хлопць сєйхгауз гравитиснь.

— Таеєм molođecjas̄dkėd mi i Mėskvaėz voam,— indis Maťuxin da šėlėmbs lėnėm vėr̄n, vėrzėdis vėvsė.

Sėšša Frolov koris as vėršab̄s Maťuxinėš, naťe p̄risn̄ kerkaė, medša ьzd, kėrt vevia kerkaė. Maťuxinlėn—kb̄z vit mort, kotovecjas—kėkjam̄sėn.

Peľėsb̄s peľėsė suvtėdėm, ьzd kuź p̄zanv̄v t̄r sulalisn̄ ьdšama pėlės vina t̄ra sulajas da zakuskaa v̄ludojas, kodjas vlė vėli puktalėma una pėlės jajjas da šikt̄sa čėsk̄d šoanjas. Medvozza rad̄n kujlis gosa kėzėdėm jaj, s̄b̄s pan̄d jukva t̄ra dozjas. A vozė, med doras pėtėlėkėz rualis ьzd s̄d ḡrņič. Juisn̄, i kor kb̄nėmjas čiskašisn̄ medvozza dozjėn, naťe korisn̄ šoan, Gəštjas gorsa šujalisn̄ voman̄b̄s ḡr̄b̄s jajtorjas. Juštisn̄ jeseė, vara zakušt̄stisn̄ da kor gėrdėdėm čuzėmjas da gud̄rtčėm šinjas kutisn̄ vištavn̄ gazmėm j̄b̄s, ataman Frolov čėtis da p̄zanė gėna kulaknas kučkėm vėr̄n, koris kb̄v.

Kerkaė p̄čk̄b̄sis r̄t. Ət̄lisn̄ vi, vošša əsinjasėd kb̄lis p̄v-zonlėn gazėdčėm, kod povstanecjaslėn š̄lėm.

— V... v... vokjas,—zavod̄tis Frolov,—čuzan mu m... mezdan kad vois. Kreštana da k... kazakjas vidč̄sėn̄ tijan̄b̄s kb̄v, s̄b̄ vėсна mijan k... kolė j̄tč̄n̄ da zugėdn̄ s... sėvet v̄lštės. S... s̄b̄ vėсна, m... med̄m ti adzinn̄d, m... m̄j vėčšė stav strana kuźta, m... mi koram...

Sijės orėdis Maťuxin. S̄lėn kulakb̄s vėškali s̄d t̄ra ḡrņičė,— sijė pašmuni:

— J-ek, vokjas, vėli-kė eškė Maxno.

No Frolov, ņumjalig t̄rji, kb̄vvizė:

— Č... čudak... S... so s̄lėn adjutant!

Garri—keľd čuzėma, kos̄ņik mort—čėtis. Sijė kutis vištavn̄ Maxno zaslugėjas j̄b̄s, kueėm podvigjas sijė vėcis da m̄j vėсна kolė j̄tč̄n̄ Maxnokėd:

— Gėrd ponjasė mi kb̄rš̄blim i kutam kb̄rš̄bn̄, mijan saľn̄ d̄elė oz suvt. Mijan voz̄n̄ ḡr̄b̄s šėk̄d̄torjas. Čor̄gdz̄ka kutam sulavn̄ aslan̄m postjas vyl̄n da vermam komissarjasėš.

Seki sijės čukėstisn̄ kerkaeb̄s. Sijė petis. Pemydin̄n, kuź ukrainskėj usjas šerti sijė tėdis šorņit̄sės, Frolovskėj esaulės.

— M̄j loi?

— Vištalėj, starsinal̄b̄...

Šorņit̄s vaskėdėmez lezis gėlėssė.

Vėlėma-kė, kb̄k kod antonovec p̄rėmaš koņusn̄ė da šorņisė kb̄vzėm vėr̄n, zavod̄itėm̄n̄ gorz̄bn̄, m̄j naťes vajėdisn̄ zugjė. Antovėcjasėš sen-zė pėdtisn̄ da šujisn̄ turun p̄ekė. No gorzėm̄b̄s kb̄lėma.

— Ladnə. Mun. Ləşədcəj aşnə. Ədjan.

Esaul munis. Kerkaə pɣəm wəɣn, Darriguşən viştalis Frolov-
l̥ə loəmtor j̥l̥b̥s.

Kod ulə şetçəmən, Frolov kiştis vina stəkansə Garri v̥lə da
vevjalis vasn̥itn̥ s̥b̥l̥, med̥m̥ sijə pɣ-zə Maţuxin wəɣn şetis k̥v̥ s̥b̥l̥.
Tajə kadə Maţuxin şorn̥itis:

— Kolə s̥ɣn̥ g̥ərd svoloçjasəs. Zdoloj! Mi stav̥sə ver̥mam.
Mijan kijas̥n̥—so... v̥n̥b̥s. Talun-zə vojnas, mi munam krasnəjjas
v̥lə roxodən, mezdam konclager da kot̥ɣrtam das şurs morta aimija.
Kodzəm Maţuxin d̥ɣ-na da çor̥b̥da kojis az p̥ɣeş̥s̥ k̥v̥jas, k̥t̥ças
sijəs ez pukşədn̥ skamja v̥lə.

— Kərtalan k̥v̥ şetçə Grigorij Ivanoviç Frolov̥l̥.

Frolov suvtis, i s̥k̥əd̥ eəe suvtisn̥ s̥l̥ən komandirjas̥s̥. Suvtis-
n̥ i maţuxineçjas̥. Stav̥n̥slən kijas̥s̥ kut̥ç̥şəmaəş savla da revolver
voropjasə. Frolov toəkədis naganən p̥zanə da nemvidç̥ş̥təg veş̥kə-
dis nagan̥l̥ş̥ dulosə Maţuxin v̥lə:

— L... lavka t... tupk̥ş̥şə... l... l̥j̥l̥n̥b̥... Me Kotovskij.

Maţuxin povzəmən çat̥ertis jursə, no v̥l̥i şor-ŋin...

Kotovskij liçkə spusk, kurok peçiktis, no revolver ez l̥j̥: ne-
vazən şetəm, v̥l̥ nagan şetis oşek̥a.

Nəsta ət̥ç̥d̥ peçiktə kurok s̥n̥it̥əv̥ s̥n̥əd̥n̥... i vara oşek̥a.

Kotovskij jarv̥l̥ş̥ çetç̥ş̥tə wərv̥v̥ da ədjan k̥sk̥ə kov̥n̥iəş̥
aş̥ş̥s̥ mauzer̥sə.

Kerkḁn̥ stav̥ən k̥n̥m̥is̥n̥. Vragjas çəla sulalən̥ məda-məd̥l̥
pan̥d̥ k̥k̥ ştenaən,—daşəş med̥wəɣja da resitel̥n̥əj koşə...

No Kotovskijlən mauzer̥s̥ oz ŋin şet oşek̥kasə.

— R-raz... i Maţuxin uşə zozə.

Pɣ-zə seki Garri, Kotovskijlən adjutant̥s̥, „Maxnoşan predsta-
vitel“, kod̥i Kotovskij şorn̥itig d̥ɣr̥j̥l̥ v̥tt̥ə revolvernas vorsis, l̥j̥jis
lamp̥ə. Tajə l̥j̥əmkəd̥ eəe g̥m̥əvtisn̥ komandirjaslən l̥j̥əmj̥as.
Kerkḁn̥ loi p̥em̥d̥, sijəs pişkəd̥lisn̥ ləz vi vizjas. Kerka t̥ri ranit-
çəmjas oçgəmən da kul̥ş̥jas kargəmən. Jəz ləvtisn̥. P̥em̥d̥n̥ sa-
d̥ş̥ p̥etəm, morəsə kuvtəz ranitçəm, Maţuxin adz̥lis l̥j̥əm̥ vi v̥r̥n̥-
təm ul̥n̥ Egol̥ş̥ çuzəmsə. Maţuxin zavod̥it̥lis k̥p̥əd̥ç̥n̥b̥, no
Zaxarovlən—Kotovskij komissar̥lən—l̥j̥əməş vod̥t̥ədis sijəs mesta
v̥las. Kotovskij ker̥st̥is kod̥əskə saskan̥as... drug̥ s̥b̥l̥ş̥ sot̥st̥is
p̥əlpomsə. Sijə gor̥ədis „me wəş̥a“ da uşkəd̥ç̥is əsiŋ pɣ v̥vl̥ə. Seni,
voz̥v̥v̥ şetəm prikaz şerti, koş kezlə daş kotoveçjas, kerkḁn̥ med-
voz̥za l̥j̥əm̥ s̥ kuza, voştisn̥ k̥eə v̥and̥it̥jasəs. T̥ş̥ vuzis ul̥ç̥ə.
Vragjas koşəsisn̥ çor̥b̥da, najə t̥ədisn̥, m̥j̥ miləst̥ nal̥ə oz lo. V̥an-
dit̥jasəs z̥ris̥n̥ ju dor̥ə da beregdorsa kust̥jas saşə saşəçəmən, najə
zavod̥it̥isn̥ l̥j̥ş̥n̥. Ças m̥ş̥ti maţuxinskəj v̥and̥əkəd̥ v̥l̥i pomaləma.

Bəraş, kor stav̥s̥ v̥l̥i estəma, Kotovskijl̥ k̥əş̥jis̥n̥ k̥ərtav̥n̥
ranasə, no sijə ind̥is zon̥viza kinas ortçən sad̥t̥əg kuj̥l̥ş̥ jort̥ v̥lə
da sul̥s:

— Возьк̥ sijəs.

IV glava

Tuxačevskaj kabiņetēn vāli sēņitov. Storasas vāli lezēma: vojskaēn komandujuseāj uzalis.

Komandvojsk tēdmasis tambovskaj garnizonsa jēz lēdkēd, zvylmisn sornijas povstaņceskaj kazacāj polkjas voēm jyls da. Ta jyls juertisn razvedčikjas da kreštana. Sijē kēsjis zvēņitn karsa komendantis, no tajē kadē šurs vāv koksē kutis sērkēdn uličati. Tuxačevskij matštcis ēsin dorē da vestis storasē. Uļiça kuža levis Kotovskijlēn brigada. Tajē kadē kabiņet ēzēs paškēda vošsis da pēris vād, jon, kazacāj komandir, kodī gazaē numjalig tērji suis:

— Кивано-донскaj polkjassa vojskēvaj starsina Grigorij Ivanovič Kotovskijšān, čolēm sēvetskaj vojskajasēn komandujueājli!

Kabiņetē pērisn Kotovskijlēn medbur da povtēm vojecjasēs: Garri, Krivoručko, Šimonov, Jastrebov da Zaharov. Ēzjalisn papirošjas, lēz ēn kolčasas tērtisn kēmnatasē. I Tuxačevskij senzēn ez vermē, kor Kotovskij dorvēv paškēdis sē vozēn operacijalēs munēmsē. Banda vērēdan plan uši sēlē mēvrvēlas, kor sē ordē sedi Antonovlēn otsašēs—Ego. Sijē otsēgēn pozē vāli kutnē da vērēdnē banda.

Vojnas Kotovskij voštis ētl eskadron aslas brigadaēs, ēaktis stavlē vezšēnē kreštanskaj paškēmē, vurnē lampasjas, kazakjas moz, da Egokēd ētlaēn mēdēdčis vēr dorsa mēd šiktē. Vojecjas tēdisn aššēnē komandirēs: nēkod na pēlē nēmtor ez juas: najē tēdisnē—Kotovskij-kē ēaktē, siz-kē kolē. Šiktšān Kotovskij, Matuxin vek—milicijān nēaēlņik—pēr, jitčis vānditjaskēd. Egolē vāli kolē vēnšēdnē vandālē vstēm pēsmēn, mēj Kotovskij zvyls Frolov. Brigada stavnas čukērtčis vānditjas dinē. Šikt sajē Kotovskij sajēdis sijēs. Kotovskij juertis vojecjaslē aslas plan jyls da mēj vēcēnē šiktēn, kēn vāli kolē pānēdašēn vānditjaskēd. Tajē kadšān—sijē—Frolov, a najē—kotovecjas—staņiņnikjas. I Kotovskij stavšē vištavlis šuša kēvzēs Tuxačevskijlē tajē vād komedijasē, kodī pōmasis vermēmēn. Bērtinas Tuxačevskij dēr samralis kijassē vojecjaslē, oskis da vlagodaritis.

Sešša sijē brigada stavkēd ēē munis plošēd vlē, kēni sulalis gērd kavalerija.

— Šmirno! Ravņēņijē na pravo!—gorēdalisnē komandirjas, kor adzisnē matštcēs Kotovskijas da komandvojskēs.

— Šmirno!—Ravņēņijē na pravo!—čukēstčisnē eskadronjasēn komandujtēsjas.

Brigada vādēdlis aššēs vozdsē da jortšē. Zēņēdik parad vērti kavaleristjas levisnē stav dōrti da gēņitisnē kor sojlaņ. Karsa vēk kolis vōrvēn, i najē pētisnē mujas vlē, kēni tēv da pujas vazšān vēnzēnē, kēni sēnēdēs sēēam jugēd, kēni kozjas oz vermēnē vējnē, šiktša prud pēdēsē vizēdčigēn. Vozēn munēs kavalerist vērēdčis da suis:

— А, нолтә, јортјас, газазькәс!

Brigadasa zapevalo da vas, ызьд jon mort, ңәkod вьлә визәдтәг
рәләстис саркасә вокылас, кызәктис да горәдис җорьд гәләсән сың-
тәв радјас куза җыланкы. Мыкә вәрзис, мәдәдҗис, i kor ызьд, jon
mort, vois куплет сәрас,—рад грьмәвтис кьрьд гәләсән:

Пароход идет,
Вода кольцами—
Будем рыбку кормить
Добровольцами*).

I ңумјалиг тыҗи, војесјась ушли dum вьлас тәјә җыланкы, ыс,
kodәс најә җылысь мәднөгәнзьк атаман Маҗухиньс антоновскәј
вандасә вьрәдигән.

җыланкы јургис мујас да вәрјас куза, газа јәләгәән јуралтс
вәргьн.

Роҗ вьлҗс комләдис А. Размыслов.

---

*. Довровојескәј армијаән мулснь Деңкиньс војскасә, kod јылы i җылысь
Котовскијән војесјас.

BURZUJ OZ LANĬLB

Burzuj oz lanĬlb—ləşadçə
Ры раныь вьл vojna.
Kəni vojna grəz ры əşadçə—
Oz pov Səvet strana.

Kor voas ças—
Mi loam daş,
Ровоçəј klass ры даş.
Eј, proletariј, vəntə daşt!
Mi dorjam Səvet vlaštl

Mi pərtam zənd pəraən
Vьl mirlyş vьdmanin.
Granitnəј çorəđ gəraə
Oz mərtçь vraglən pin.

Kor voas ças—
Ры loam daş.
Ровоçəј klass ры даş.
Eј, proletariј, vəntə daşt!
Mi dorjam Səvet vlaštl

Ры povtəg, vozə voşlalam;
Tuj ində VKP.
Oz padməđ vrag, mi vozsalam—
Oz vара lovjən petl

Med volas gad—
Oz razşь rad,
Zev topьd mijan rad,
Eј, proletariј, vəntə daşt!
Mi dorjam Səvet vlaštl

Burzuļ-kə kьrtas vojnaen,

Sek stavnas əzjas mu:

Sek sijə loə sojnaen...

Mi kodjam sьb gu

Kor voas җas—

Ры loam daş,

Ғəe stav rovoҗəj klass.

Ej, leptəj plagjas! Voə kad—

Ставминььса Октаври!

ZAVODITŠƏM

(„Oləm İestukjas“ gizədbəs tor)

Karjon Şemə varknitis İbjasnas, krakətinaən şəvzlis ştenas da çetçis.

Bzəb mığər şəkta ulas lajkakylis—vəris zoz plakaəs, rudov pemydas. zozas şədalən çukəras çuzjis koknas:

— Çetçəny!

Gorədis zeləb zurtan sən, vətə siməm zir İyən nemnas voztəvtəm əzəs. Mədar zırjas vuzərtis, kodlykə vara kətçəkə şujstlis rəçnas. kodkə kylə vara zvirknitis-çetçəstis.

Rudov pemydas ədva təçdisnə ştenjasəb. Pijanlən unzil sora poskəm-ruztəmbə tirtis kerkasə kəsədcəm sbyasən. Karjon Şemə zuməda vərəmən səvbtis vylas dəmləm bzkü paşsə, maləstis ştenə, —gəna sapka pəddi ki ulas şuri kərttuv-spigol, kodvylən əsavlis sapkaəs. Suvtəstlis, seşsa nuzədcis paç peləsə tünila—kəməşis.

Məd kək zila vərən tusajasəb buree veçkədcisnə. Uəli gətov. Şemələn pijan—askodəb-zə, gərbşəş, əni ortçən sulaləny, vizədəny vəl vylə, vidçəşəny vətşəñ əəktəm.

— İvə, voşt çer, Ştepa—nil!

„Pesla“ gəgəvois İvan da tuvçis əzəsənyəb. Səmyən vət tuf zərbş ez vesjə, taskən sulalis əzəs dorə nuan içətik kostas da vəkəsən vizədlis İvan vylə. İvan suvtis:—vət mlykə suas soddəd.

— Boşt paşkd çersə... da kəkənsəl

„Oz pesla, a kətçə?“—çujməstis İvan, no juavny ez İşt.

İvlyəny neəkşis təv. Rənitçəm zver eən səvlaşis ətarə-mədərə —kerkaə, ambara, pəesə, pujasə—leçdə joş təv. Jar vəli İvlyəb.

Vət tuvçəlis vozvylas. Bəşənyəb tuvçəlisnə İvan da Ştepan—ortçən (a kətçə?). Trakt. Mu vylas İymjəb ez-ñın vəv. İymjəb İevalis sənədəs İmçirjasən—kotralisnə, bergalişnə, İvlyəñ, İvlyəñ. Təlyb tədvtəm pinjasən jiris kən musə, çəpəlis gəzjasnas, no muş İyən, çorəb. Təlis vermətəmbəsla jəjməma, səvlaşə ətarşəñ-mədərə. Mortjas,—kerkaəş pətəm vəryən, İvlyəny—şuriny təv gəjas kostə. Gutjasəs eən voştisnə gəjasəb mortjasəs da selədisnə İmçirjasə sor.

Vət munis vozvylas. Bəşənyəb—kək vok—ortçən. Koskənyəb çerjas.

Ştepan suis:

— Tat, te tajnə sapkatəm?!

Bať ez bergədcyv, tuvčalls vozə. A təlys vəli⁷jar.

Kor voisn̄ mufas, vərjas, sorjas, çojjas—Karjon Şeməəs drug kezədis tuj vuvşys tolaas.

Zun-n-ni!—koşystis çer t̄s telegrafnəj stolbə. Karjon Şemə stav kuz sojv̄nnas vek̄stçəmən məd̄ys nəs̄stis da vərə şetis, tuti m̄b̄v̄v. Nəsta ədjə çetçis da sek vəliş kaz̄t̄stis pijansə.

— Pilitəj... da ziła!—nuis təlys Şeməlyş ravestəmsə. Pijan v̄t̄tə seməsə uşin̄, k̄nmisn̄ mesta v̄ylas.

Ez vizədl̄, a adzis da veşkədcis pijanlañ vanən. Şin kolça-jas̄s loka jugjalisn̄.

— Nol..

Seki vəli gəgərvoana-nin. Şag şo sajn̄ k̄m̄n̄ t̄dalis məd stolb.

— Zun-n-n-ni!—tirzisin̄ provolokajas kəz̄d şmertnəj drəzən.

Şeməly v̄ttə sija-i kolə. Nəsta dañ nəsta dəvjədlis çer. A seşsa sodi:

— Karç, karç... Ez-nin t̄snaş, a dornas kutis sətavn̄ stolbas. Zduk m̄şti sl̄pk̄şis stolb,—s̄ vərşə məd, zv̄nk̄it̄isn̄ orəm provodjas.

Şemə kotərtis j̄las da nəsta ətç̄d sətis. Jez̄d şoj çaska şav-mur̄i, çetçis ətarə-mədərə.

Tajə loi as̄vvoz̄yn. A r̄t̄ja dor̄s şiktə p̄risn̄ jez̄djas.

K̄q̄va gərə j̄v̄şəñ poikədis ləñən s̄nədsə ətşama s̄:

— Tra-ta-ta...

I kueəm drug şark̄nitlis, seeəm-zə drug i ori. Seşsa d̄r m̄şti-nin şiktə p̄risn̄ şərşən-vərşən jez̄d saldatjas. Viz, anglijskəj pa-şas̄s, pelpomjasan̄s—vintovkajas, v̄d magazin kərəv̄n vit patronə. Munisn̄ şikt kuza viçko dorəz. Şərşən-vərşən. Bəran̄s mukəd k̄k̄kisn̄ pulemjotjas. Najə v̄ttə sariz sajsa zverjas leptəmaəs n̄rsə, isaləny—oz-ə kodarşəñ-kə vidç̄s opasnoşt—daşəş p̄r̄ys-p̄r̄y-zə şə-l̄s̄isn̄ şv̄neça viən.

Kutk̄rtçəmaəs kerkajas, guşən vizədəny posnidik şəd əsinjas. Kerkajas, v̄ttə ziłəny sajd̄c̄yn̄, zevş̄n̄ məda məd sajas. Gəgər vidç̄şən çəv. Oz uvt̄st pon,—kəzain uditəma jərt̄n̄ vozv̄v. Oz t̄v̄lv̄ əzəsən klopn̄itəm,—stav̄s k̄nməma mesta v̄ylas. K̄z voz tuvsov ji munigən, nəzjə da çəva parjalə n̄rnas ыз̄d joş ji v̄rəg dorsa s̄nik̄sə da runğə va k̄vtçəs as v̄ylas ləgaləmən. Siz-zə p̄-r̄isn̄ şiktə jez̄djas.

Səməny viçko dor̄n-nin k̄jədçən s̄nəds̄s vez̄sis şeramən da s̄k̄k̄da gorədləmjasən. Sija zuraşis n̄r̄ys jez̄djaslən aslan̄s pozjə —kutis zun̄-vərn̄, viz paşjas p̄v̄s̄n̄ şark̄jav̄n̄ kulak n̄v̄jaslən da gət̄rjaslən praz̄nisnəj ç̄sjanjas.

Noj verzəma v̄v skaçit̄is ətarə-mədərə—şik̄tpomjaslañ. Nəd̄r m̄şti, vərə vələn, son̄d kərkə sebras ul̄n̄ vois otradən̄ koman-dujt̄ys—oficer Zvoncov. S̄k̄k̄d ortçən pukalis statskəj paşkəma, Pila Pedər̄lən p̄rys—Vaşifəj Pedər̄əviç—şik̄tsa kulakjaslən gordoşt.

Зубд керкаыс Пйла Редэрлэн. Гырбэс зыржасыс Пйла Редэрлэн. Ок і вачас-зэ вstreча dona гэштjась, ок і петкэдлас-зэ „газ“ став шкста гэрдjась. Код улйча вьлн пражннкыс?

Pravleŋŋe kerka vьlн dэлalиs kujim цveta plag.

* * *

Vojnas Karjon Semэ ordэ Jirkэdцisнь.

Kujlэ pэлatас, voшsa шinjasnas vizэдэ pемьдас. Uzьsjaslэn цэskьda poskэм да eельн тэрэканjаслэн кьсэдцэм нэста jонькэ тэдцэдиснь лйкан pемьд лэшэ. Штенjас пьр кьвзьсис ортсьса шьjasас. Vэlinь...—kokсьлэн зуртэм да верзэма вэвjасэн скацитэм. Ez вэвнь:—mort гэлэjас. Voшsa delэ оз рэдeйт горалан шьjas.

Шуса кьвзьсис Karjon Semэ вьд вэрэдцэстэмэ. Бьттэ jurьс сьлэн loi пилзэм шojkod,—эдва кьльстан зьртан сь і тэрэканjаслэн кьсэдцэмьс, ставьс шндис сijэ jurьн. Asльс казитцис, мьj оз на нэста ставсэ кьв, ловсьсэ kutэмэн нэста горса кьjis-vidцьсис. I sek кьлис эсид улэ пьран-зуртан коксьjas.

Kueэмкэ бьттэ voшсьстлэм, шэкьд эзэс пэдлэсис Semэ шin vozьн. Шэлэм jovkнитис вэрjась да мьнтэдцис кueэмкэ коsjэмьс, сэнjасэд vizьvtис vir, кьз век.

Kor пьриснь шиктэ jeздjас, цэва voшlalisнь шэрсэн-вэрсэн, Semэ вукьсэн vizэдис эсид кашак саjсан. Вьд налэн voшkovтэм лйкис Semэль кэзд jitorjасэн. No sek наjэ munиснь Semэ эсинуvtи і саjалинь. Наjэ ez пьринь Semэ ordэ, ŋinэмэн-на ez inmэдцьнь сьэз. I кэт ешкэ vara цьзи jur вьлн шэкьд лйкан plita, no jugьд прэшветсэ лезан котьс колли-на. Вэрjа lunjасьс век-на кьлиснь морэсас, кькэ вэрэдцэм struna ки боштэм вэргн дьр-на оз лант, тиралэ asлас gornas.

Эни сijэ вьри. Пуkьсис вэзьс, nemэвэjьсэьс. Bvля эзэсэ кьлис jirkэм сь. Semэль loi asльс код і кьз unэьс, век—sijэ gorэдис гэтьрьсль дьса да termаштэг.

— Bava-a-al voшть!

Gэтьр мьжкэ kutис vosлашнь. bvля эзэсэ Jirkэдиснь vиŋtovka prikladэн. Шэкьда да termаштэг, кьзи nemnas, Semэ letцис ачьс pэлатсьс да kujim пелэ кушэнтцэмэн voшkovтис—petис эзэсэ.

Iцэтик зузган лэmpa вijугэрэ гьрмакьлэмэн пьриснь kujim jeздь салдат. Кодкэ колл culалан bvляьн. Povzэмia лi мьj-лi тиралис vava кьн зузганьс, тиралиснь гудьр vuzэjьсэьс purkьitan кэздь ruas.

— Viseratin Semэн!... Tan? Vaj пашташ!

Кьв ŋи зьн ez су Semэ. Bava колл соз сэрэс sulалан, цьлмэм и povzэм вэли сijэ цузэмьн.

Pravleŋŋe vьлн dэлalиs kujim цveta plag. Semэ ez цатыртцьв, no адсис. Сьль казитцис, бьттэ pavkvизис эти mestэьн шэд зугэдлэм wordjаснас зивьлэ туvjalэм лeвэц.

Sijэс пьртиснь керкаэ да сувтэдиснь пьзан vozэ. Салдатjас цэва вэр пэтинь. Vevттэм molнija шетис jugэрсэ сэмьн пьзан сэрэс. Gэгэрьс вэли rudov pемьд, а зьрjаслэн штенjасьс ez-ŋin тьдавнь, бьттэ ez і вэвнь.

Ръзан саясаң Шемә вьлә визәдис Zvoncov, posnidik da još **ы** sinjasas tьdalis kueamkә tunalәм.

— Eto tь sorval provoda?—roçән jualis oficer. Suan nogьs vәli jualana, vešig meli. No voçakьv ez lo. Kerkaьn çuzi sьnitәv.

— A роçему?—nәsta melia jualis oficer, vьттә šornitә kujim arәsa kagakәd, kodі vәçәma seeәm pakәšt, mьjьs sijәs nәsta jonьka radejtәnь.

Karjon Шемә, mestavьlas talašьstçig moz, gәgәrvotәm šinmәn nьza vizәdlis gәgәr da vara nәzjәnik lezis jursә muә. Шемә oz gәgәrvo roç kьvsә?

Zvoncov bergәdlis jursә veškьdvьv. Pemydšaңьs kәlis seeәmә çevьda jualәм—komіәn:

— Mьjla-nә te kәraliu telegrafnәj stolьjassә?

Bara çәv. Шемә vura kьlә peļnas. Шемә vura gәgәrvoә roçән i komіәn. No sunь ñinәм ez vermь.

Kodі vermas tәdnь, mьjla keralis Шемә telegrafnәj stolьjassә? Kodі vištalas, mьj sijәs tojьstis tajә uz vьlas? Açьs Шемә ez tәd, ñi vozьvьlas ñi vәrvьlas ta jьjьs ez dumьstь i әni, vьттә, jok juәrьs semәsә ušәm mort, mьrjәn sulalis zoz sәras, jugьd rьzan vozьn da gәgәrvotәm i sinjasәn vizәdis әti çutә—muas.

Mьjla? Шемә sulalis çәv, stavьs a: gәgәrьs ičkis sь vьlә. Vermis әmәj mьjkә vištavьnь Шемә? Oficer kutis šornitьnь pemydьskәd,— šten dorьn ulәsjas vьjьn šәdalisnь mort vuzәrjas.

Mьjla? Sijә vojas Шемә dьr ez onmovьšь. Bәrja kadnas sijә olis, kьz os tuvsovlaң kadьn aslas guas. Zumьstçәmәn sәjtis kerka gәgәrьs da gortas. Kesjәdlis-gorzis gortsa vьlas, jәz dinә ez petav. Шемә neкьtçә ez šujьv, ez vetьlvь vovraңnәjas vьlә, sulalis vokьn eәtәn suvtәm-gьzәm šiktьs. Sijәs povzәdlis sumьs, gorzәmьs, tьskьs jәz kostьn. Gәgәrvotәm-na vәli keršәmjasьs. Sәmьn kәlis,—mьjkә vәrзis mesta vьvьs, mьjkә koršә vәvьltәmtor.

Mьj i loi olәмьskәd? drug neeьstçәm tәvнr moz kьpәdçis, stavьs suvtis eәtәn. Bьттә avu lәšәdәma Шемә jurьn sьbь mestasә. Çurgәdçәm-sevgәdçәm šerpasjas piškәdçisnь mukәdjas çәvsә, gьzәdisnь-putkьjalisnь stavьs, mьj vәli slәjjasәn pukšәma Шемә jurә.

Mьj loi olәмьskәd?

Pervoј sarәs sьvьtәm, sešsa kombedjas, sobraңnәjas, vlašt jьjьs šornijas. Sešsa drug pusta sьnitәv. Medvәrja dod sьlән zuzgәmьs tuј juz kuza kьtçәkә sьli, vosi. I Karjon Шемәlән ez uzьšь. Jurә voalisnь šo pәlәs šerpasjas, kodjas vьттә orәdçәmaәš kueamkә dom jьjьs da panlašәmәn ziļәnь suvtьlvьnь Шемә šin vozә. Najәs ez ziļ gәgәrvonь, najә sәmьn kьvtisnь jurvezәrьn jona termәšәmәn. Na sәjьn, kьz kәkñidik vevттәd ulьn, Шемә kәlis ašьs olәмsә,—mьrdәnalәм ulьn nemçәz rьčkьšәmsә. I bergalis vәris Шемә çin vozьn vetьmьn noј vo çәzša olәмьs, stavьnas,—kәni әz vәvьnь lunjas, kәni ez vәvьnь vojьjas,—sijә vәli, kor tьšәm çurka kod, kor vusьšәm-vьglašәm kerpom kod, kor virәn košmәm jәј kusәk kod, a kor pomtәm, әtšәma nьz, gudьr pemyd lunkod.

I əni—sijə ətnasən,—şiktn, kəni nekod abu sɔ vɔlɔn ɔzɔdɔs
Kɔlis ʃemə kɔz nemjasən pədtəm, ʃədəʃəm virɔs sɔlən ɔlkɔnɔs
pəskələm sənjasəd, kɔlis, kɔz torjalə mɔjɔʃkə, vɔttə vɔzɔlən voʃtəm
pur orjədlə kərtədjassə, petə va sərəs da kuttəg mədədçə uvlaŋ.

Bɔzɔd kɔptəm ləg çetçədis ʃeməəs da çəktis keravnɔ tele-
grafnəj stolɔjas. Kɔz vermɔs viʃtavɔnɔ ʃemə ta jɔlɔs sɔr ʃinma içə-
tɔk oficerɔb?

bvɔlɔn kɔlis lɔjəm sɔ.

Zvoncov drəgmuni, teryva nuɔs kisə veʃkɔd vokas, seʃʃa lo-
hɔstis da kɔkɔs sujga zepɔsɔ nagan, puktis pɔzan vɔlas. Kerka
çəvɔn kɔlis kilçə poškəd kajən grɔmədçən kokɔjas da peʃʃəm.
Seʃʃa əzəs voʃʃis, pɔrtisɔn kɔk kiədɔs kutəmən virəʃ çuzəma, rag-
ʃəm morəsa tominik mortəs. ʃemə povzəm pɔrɔs tədis—sijə vəlɔ
katɔd pomsa Ələk Ənə pi.

Ulvir dojən voʃʃis ʃələmɔs Karjon ʃemələn da loi zolanik kə-
zɔd jaj kusəkən. Vir ʃeməəs ez povzəd. ʃemə voən-zɔnjən vojul-
tis jəponeçjaskəd, kəni grɔjn eəən nɔrɔsɔnɔ mort tusajas—jajnas i
lɔnas. Sijəs povzədɔs çorɔd, çemmərətçətəm verməmɔs jəzɔslən,—na
pɔr kɔlana vəlɔ vozə loəmɔs.

Oficer zelədbɔstis kɔsan frəncsə, a ʃinjasɔs vərçɔvtəg vizədɔsɔnɔ
ətɔ çutə—pɔrɔsɔjas kok vɔlə.

Jezɔd saldatɔjas vərɔntçisɔn əzəs dorə. Ənə pi satlələmən voʃ-
lalis pɔzanlan, virəʃ çuzəm vɔlas çətçəlisɔn vɔjən viʃən ʃinjasɔs.
ʃten dorɔn vuzərjas ez vərɔn.

Zev-na tom Ənə pilən oləmɔs. Vozɔn-na vidçɔʃəɔnɔ sɔlən zor-
zalan lunjasɔs. Sijə poseada koras? Əd sijəs pɔʃtɔtasɔnɔ?

— Mələʃtl.. Xɔl.. Oz kov.. Ne nədɔ...—ʃivdəm, krutkan gələ-
sən voça vizɔs oficer meli kɔvjasɔ. ʃemə sulalis mɔskas, a adzɔs
kɔrədəm parjasɔs kurbəda nɔmdəmsə.

Jugɔd molnija, no jugdədə səmɔn pɔzansə. A pɔzan sərɔn
ʃədə lætalə gəgrəs vomnas nagan. Zev-na tom ʃələmɔs Ənə pilən,
sɔla murtavtəm nədeja vermə kutɔn as pɔekas. Mɔj eʃkə, vəlɔ-kə
sijə naganɔs Ənə pi kiɔn?—çɔlɔstɔs ʃinjasnas naganə, a sɔkəd eə
məvpsə. Vozə stavɔs loi ətɔ zdukən.

Zevtləm pruzina moz nuzədçɔlis pɔzan sərə, samɔrtis naganɔs
vorop: Lampa avazur zolmuni—poti, ʃten dorɔn vuzərjas pɔddi çu-
zɔnɔ ʃiktɔn vləʃt kutɔs jəzlən vevtçətəm çuzəmjasnɔs. ʃemə vətən
moz adzɔs: nəjə nɔmjɔlisɔn.

— Nol..—vidçɔʃtəm goraa gorədɔs Ənə pi da veʃkədɔs naganə
pervoç oficer vɔlə. Kurək içkɔsɔs i zɔk ətɔrjə kɔlis çəv kerka pɔe-
kəsɔn vojoklən kuçkəm da pəʃkɔda, goraa ofcerlən ʃerəktəm.

— Xə-xə-xə.. xə-xə-xə...—sijə ʃeralɔs ʃələmɔʃanɔs, letjɔsɔs stav
tusanas, kusɔʃis, a Ənə pi vek ətarə lætalɔs kurəksə da bara, çu-
vez ortəzɔs içkalɔs. Nəjə kerɔəmɔn oz nɔn pov vəlɔ çajtn vevzərən
veʃkədləm jɔlɔs. Nəjə vəlɔ sɔ, vɔttə jəjməm jəz. ʃemə kɔnmɔs me-
ta vɔlas, pɔsɔjɔn kokjasɔs ez voʃtɔdɔnɔ. Kulakɔjas çuzəm vɔvti i-
lalis nəjana sɔrɔjaləm, nɔmkodəʃəm aslanɔs ʃuʃtun vɔlə. Nəjə vor-
sədçisɔn aslanɔs zertvajasnas, kɔz kaç sɔrən.

Sijes gægərvois Ənə pi da mesta vylas bergədcəmən kəəovtis nəzjənik vilja şinjasnas şten pələn. Oficerlən şeram vosi. Şemə adzylis, kəz kəskis sija asşys revolverşə da Ənə pi məşkə zik plət vəjədcəmən lezis kurəksə. Zymgis kerka tərən ləjəm şb, kusəntcisnə kokjasnəş Ənə pilən—pervoj pəzan dorə, seşşa zozə—plastkəşis uşl. Kodkə nəstə ləjis, kodkə burskəptis stəkən i mədədcis, vətə Ənə pilən gələşys gudərtis kerka pəşə,—mortjas, ştenjas, pətələkjas, pəzanjas—çuskan poz eən vəzisinə da putkəlaşəmən, bergələmən mədədcisnə Şemə vylə.

— Te tanil.. Te məjla veşkalin tatçəl?—oficer senəşis ləjannas da zik-şin məd çuzəmən veralis Şemə şinjas vozyn.—Te viştalan on, məjla te keralin stolbjassə?

Nə gægərvonəş şəd muziklə jezədc çuzəmilyş vezlaşəmsə. Əni, Şemə vezəgəz vois zduk saşyn loəmys, tiravnə kutisnə pizəşjasşys, sizi i vidçəş,—pərə sija-zə zdukə da səvtərttəm kondaən ruekəvtas-əşə Şemələn ызd mьgəryš. Oficer, sadtəm kod mort eən letjədlis nagannas Şemə nyrulyn da juəşis—məjla te keralin telegrafnəj stolbjassə, a Şemə sulalis şb vozyn da şinəm ez vermə sunə.

Şemə səki mənə, no ez dər kezlə. Askias varə volisnə da nuisnə vəvsə. A vəjisnə da sojkod vəli. Seşşa turun nuisnə. A lun məştə varə loktisnə Şemələ.

Tajə lunjasə Şemə vəli kəzkə çukərazyk. Mukədsəşys-şin eəə şornitlis. Məj vəcis—vəcis stavşə çəv. Kazitçə məjkə məvpəlis. I se-əəmə ылələmə sija məvpjasnas, məj nekod nekəz orədnə ez vermə. Vizədis gəgəryš kəşən-kə vətə ылəşən, eəkəda vunədcəvylis, a pus-kyrtçəm şinkəmjasşys ez vekşə eəən saşədnə rudovat, gərd vezjasən vezjədləm şin moljassə dəj pijanlə radləm vylə, Şemə ez skərav, nekətcə ez kesjədlə ştrəg da eəktana vizədləmjanas.

Pravleñnəən sijaş nuədisnə Pedə Pedər pi dinə. Vəli lun. Çərtəm əşinjas omələ jugdədisnə nəşyd kus ştenjasa zəryəs. Dər ez leptə jurşə Vaşiləj Pedərəviç, məjkə zila gizis, seşşa adzis-da, kəz suşəd, juəşystis Şeməlyş əştitor da mədtor. A kor gægərvois, məj Şemələn nekueəm okota abu şornitnə şykəd, Vaşiləj Pedərəviçkəd,—əviditçəstis da veşkəda vuzis kolənator vylas. Məjla keralis Şemə telegrafnəj stolbjassə?

Şinəm şəttəm juəşəmjnas vəryən, dəzməmlə da skərməmlə gorədis Vaşiləj Pedərəviçlən:

— No en-zə əd gərdjasly te otsaş?

Ez duməstly ta jlyš Şemə, şylə divəkod kazitçis, məjla vozəyk ez volyə tajə məvpəş juras. Seşşa vizədlis Vəşiləj Pedərəviçly şinmas da suşystis:

— Daskə-i siz.

Vaşiləj Pedərəviç kəldədis—(a zvylyš-kə siz?), no skərməmsə ez petkədlə—pədtis. Ez eskəşşy şylə Şemə kəvjas vylə. Vermis əməj lonyə, məj sija eəə bur vylə vəli i gərdjasly, kor jezədjaly vəli kolə? Ez eskəşşy Şemə kəvjas vylə Vaşiləj Pedərəviçlən—kulakjas gordəşt-lən, kod şuşlun vozyn şinəm gægərvotəmys ez kollə, no əni ez

gөгөрвө ас шикса рөмьд, јәј музикас, кодәс војдәр вәлл рөзә
вләдльн, новләдльн povod јьльн моз, кьз окота.

Ләшда пукаләнь звој кулак пијан вьльн англискәј виз паҗјас—
тәв оз прәјмит, зөрьс оз кәтаҗ. Ләшдәҗ англискәј паҗјас, сизи і
сөтсәнь шинмад, вьтә осјьзәнь—со куеәм јәзәс ми новләдләм,
зөрьс і кәзьдьс визам.

Звојәҗ језьд салдатјас, маҗтерәҗ уз вьлө. Мьј җурәма на кипод-
улө—оз рьсьј. Кузәнь vorsәдсәньн пәәалһикјас і һинәмән оз колтсә-
нь салдатјас. Оз мәртсә најә сәләма кagalән вөсәпәгәм, һи гәтәриән
садтәг ушәм, һи җурәм морилән пизәсчәнән вәрдәм. Бьзд ләг кутәнь
кулак пијан сәләманьс. Сьла—һинәмла корнь рөәда. Рөәәда кьвјас-
ль воҗа вермас кьвнь сәмьн һузјәдләмән куза ронјьстсәм. Маҗте-
рәҗ језьд салдатјас і кьв вьлө.

Кор вьльс најә воиснь җемә ордә, адзис җемә најә векһидик
gaza шинјасьҗ тәситсәм возьн һувшәм. Возза кутсәсьстәм рьдди
әни најә кьк мьнда верстјатсәнь. Сижә кулис і најә җорһиьҗ. Но җемә
вәли бьзд из гәрәкод, пәмәја да спокөјнәја визәдис став вьлас, кьзи
і колә визәднь бьзд из гәрәль вөгзаҗан карһикјас вьлө.

Oficer das җасән әәктис җемәль кәраләм stolбјас рьдди сувтәд-
нь вьлөс.

җемә тувтҗалис тuj куза. Әтар-мөдар вокәс кьк пи. Бөргәньс
кьк салдат. Vit җас гьт кәзлө колә сувтәднь stolбјас, медьм вара
kutisнь җьвнь провөдјас. җемә инстинктнас кьрәдсәлис паньд, кәра-
лис-пазјис. Әни, со, әәктәнь мьрдәналәнь сувтәднь најәс вәр.

Гьрьса вошләмән җемә тувтҗалис возә, пәвкјалиснь пәләјасьҗ
әзтәм паҗьслән. А ортсән пијан—куткьртсәмаәҗ кәзьдсәҗ, кьз јәрдә-
нә вөјтләм јәз, кодјаслән возөблас зөв-на куз тujьс да став лаҗәс
кокјас вьлас.

Бөргәньс кьк језьд салдат,—пукаләнь җемә вөв дөддьн. Најә
маҗтерәҗ тәситсәнь—пәмвидсәҗтәг куҗкәснь вәвль, вөв сөпәсьјлас,
но кәзәин вьлө оз кәј—ушкәдҗәс вокә. Воҗа кьлө ләјкјәдләмән una
вөвша маҗ. І сизи тuj кузалаьс. җемәль вьтә сижә зик һинәм, сәмьн
вугзьлтләҗ пијан вьлас, кодјас повзәмньсла вьдьҗән ушкәдсәлиснь
толәә.

Сустәмәҗ кәркәјас. Гьәртәм әсинјас миҗтәма визәдәнь тuj вьлө.
кәни әти лөвја морт оз тьдәв. Una кәрка пуста, гурјув воҗса әзә-
јаса, unaһи вьтә кьлө пәдтәмән вәрдәм сьјас.

Һинәм јьльс җемә ез зил думьстсәнь. Мьјкә сүкәртәма сәлә-
мас, кьз ьтаәән вәјәм зәләнәк гәр рьдәсә пуқсәма гудьр најт.
Гәртьс коҗмә, јамә, а најтьс сөдә І sustәм кәркәјас, і вөшкөдә
визәдән кәльд козувјас, і oficerлән поһидик һьсәма језьд сүзәмьс,—
ставьс најә әти гудьрән вәралиснь җемә шин возьн. А на сәјьн рьр
сүрвизис—тәдалис телеграфнәј stolб і вьтә абу һин вок вьлас, а сула-
лә һин. А әд колә-на коршнь пусә, колә-на петкәднь вөрьс; кодјьн
кьн муә, сувтәднь... Тајә узьс казитсә җемәль муҗтәмән, окота
сьль сек вөргәдсәнь, кәјнь пәләтәс, кәт мед сөҗҗа мьј ез ло. Но

seki kulas mьskьs vьvlьs riskьvтmsь da jortчьmsь saldatjaslьs i vara kьlь, mьjkь vьttь gьgьltчьmьn kajь gorsas, vara чьzьnь sьrpasjas, ьtlasъnь gudrasъnь kueьmkь kьeь da pьsasъnь чьrvisan telegrafnъj stolbь.

Koli sьkt,—puksisnь pьeъsjas, jьrjas, sьssъ vьr, i so, nъrjan sor. Keralьm stolbь oz nъn vьli krestav tujьs, kujlь kuzinъs nog, зьnvьjъ tьrьma tolanas. Sьmь suvtis. Jezьd saldatjas чьtчьstisnь dodчьs da kutisnь eьktvьnь. Өtьs munis pijankьd stolbь pujas korъnь, mьdьs koltcis vizьdnь Sьmь vьrsъ.

Oz sьndь pudzьnъj lьm kьn muь, a vьr чьtчьstь—oz kьsjь sьtчьnь kьrtlь izmьm mu. Sьkьda da soча Sьmь leptavlь kьknan kisъ, zuekьvtas lьm, skьrьs sьlьstas muьs vija чьrdь torpьrigjasьn da komьkjasьn. Bura dьr Sьmь dugdьvtьg, mьrnъjъ leptavlis da lezavlis lьmsь. Kueьmkь pomtьm gorslun vьttь vьssis sьlьn pьekьsas—sьeьm termъstьm чьrdьda zugьdlis kьn muь. I kueьm чьrdь vьli izmьm muьs, sьeьm-zь nuz ul mьvp ez enovtlь Sьmьlьs vezьrsь. Sijъ zelьdчьm sьkьd ьzьs, sijъ skьrьs чьtчьalan torpьrigjasьs vьlinь ьtkodъs Sьmь mьvpjaskьd. A mьvpalis Sьmь:—stolbьjasьn, provodjasьn, mьrdьnъ olьmьn, buskovьn.

Karjon Sьmь suvtьdas stolbьjas, kodkь mьd mort jitas provodjasьn. I vara pondasnь sьvnь provodjas, nuьdnь guсъ sьrnisъ sьjьlьs, kьz Sьmьeъs mьrdьnavnь, pьckьnь sьlьs lovja jajsъ ьti vojтjasьn,—lьnьs lun, termъstьg, dugdьvtьg, ьvjasьd, parmajasьd, sorjasьd, sьojjasьd, sьiktjasьd—najъ nъsasъ Sьmьlьs gьgьivotьm, guсъ sьrnisъ karъ, udtasъnь kodlьkь, kodlь kolь, med Sьmь nemnas pьckьsьs.

„A mьjla-nъ eсkь me suvtьda?“

Klonmuni—kuckьsis kьn muas lьm vorop. Sьmь vьskьdчьs—jenezьs vьli adzьtьm gudьr rua,—asъjъ kьlьd kьzuvjas pьddi Sьmь adsis—(mьj sьs i adzьnьs?)—vьli ьtsama sьlk kus tundrakod. Kazitчь, vьttь kueьmkь pozьtьm ьzьd tor vьrgьdчьma mьsnas mulaчьs da nekueьm mog abu Sьmьeъz, kьt med nьsta чьrdь vьli muьs, kьt med kueьm eвьsьs ez kodьj Sьmь pudzьnъj lьnnas. Bi dorьn pukalьs saldat udala da groznъjъ gorьdis:

Ej, mamtьl.. Te-nъ onmovsьin, aлi mьj?! Ak te, pьrьs merin!—Vintovka priklad lьsьdьmьn tuvтcis sьlan, zalitis nъn, mьj vozьzk gorьdis.

Sьmь dьsa kopьrtчьlis lьmla da bostis kias A kor saldatьs vьr vьrgьdчьs, loi Sьmьlьs mьsnas,—kьk voшkolьn sevknitчьs sь dinь da mьj vьnsъs lezis sьkьd lьmsъ sijъ jur vьlь. Kьv sutьg lizьrtчьs—uшl jьzьd saldatlьn tusaъs, virсer munьm чьzьm vokсъ laskis tьlajьm tolaas, vьttь pьlсъ puktьmьn kьvzьsис kueьmkь sьjasъ.

Vьli чьv. Sьmьn kьlis kьnkь чьrьn ьtkada sьtalьm — sijъ Sьmьlьn pijanьs keralisnь stolbь pujas. Nemьvьjsъ pnkсьm vьrьmnas Sьmь razis patrontassъ saldat koskьs da ьtikьn, ьtikьn pьrjalis pьtronjassъ, lьdis zeptas. Sьssъ sajadьstis sojsъ tuj vokсa pujas saжьs, lьmsъ idralis, vьstis vintovka, nьsta ьtчьd vizьdlis gьgьrьs, parsalьm guran vьlьs da buskan tolaьd pьris vьras, sьlan kьni kьlis чьr sь.

Kьzьdnь vevтtьsьmaъs vьr pujas. Vьrзьvtьg nъ sьtьg vizьdьnь mьiча gььrjasnas, vьttь kulьmaъs vek kezlь i nъnьm oz vermь orьdьnь nalьs zuzьd чьv olьmsъ. Nemъjъ kacьdьmaъs assьnьs tujanъs

sə gərbə pozəmjəs da kozjas, joş jəvjəsnas vəjnəjə çurvizəny jənəs
gudyr ruas. Stav vylas bəzdələ kəzəb, kəzəbəs miçmədə vərsə.

Kuz tosjasa kozpu uvşaq vəşkədəmə jəzəb saldat vylə vintov-
ka, povzədana zurtan gələsən ravəstis şemə, şinjəsə məstə vylas
kəntisnə jəzəb saldatəs.

— Şəbət ləjantəl

Povzəm saldat qekueəmə ez kəsəb rəksəny. Vintovka açəs uş
kokulas, ləmjəs. Miləşt koran şinmən vizədəs Şemə vylə, vidçəsis
oməltor.

— Viştav,—qəblyñ sulalis Şemə, letçəm şin ləsjas rəbəs qem-
zəlitəg vijisnə saldatəs ləstəlystan şinjəsə,—mun da viştav... Ege-
pə suvtədəj stoləjastə—vozə Şemen konjəsis, vətəlis şinjəsə, tədələ
əssə senzədəisnə kvjəsəb, seşşə varə goraa suis:—og kəsəb suvtədny
stoləjastəl.. Mun!

Açəs kollədis tuj şortasəs da kətəs ez sajav rəb vizədəs. Şin-
vosas vəli oficer. Officer suis:

— Te... das ças srokən suvtədan vyl stoləjas. On-kə...—şinnəs
indis rəzan vyləñ kujlan revolter vylə. Nə əni siyə sulalis ilyñ-ñin
əytə va sajn, ədva şinnad suzan. Siyə vəli əni Şeməly, kəz keraləm
telegrafnəj stolə. Vizədəlis pijan vylə—İ nəjə çuzəm vyləş qekueəm
torjaləm ez adzə. Tuj şortas kuza, qəblyñ, tolaas ruskuəzəb vəjəmən,
tədəlic Karko vəlyə. Şemə slyəñ bergədcig mozəb suis Ivanly kəly-
nə kvjəp.

— Mun, voşt vintovkasə... da loktəj!

Petkədəs vələs tuj vylə, bergədəs siyə ez şiktəñ, a vərləñ. Puk-
əis açəs vəşkədləny, pijan vəlinə məkəsəñ.

Терьва kotərtəny vər pujas, çuklədlən-muklədlən tujəd terьва
kotərtis Karko. Tajə tujəb nuə Korva şiktə, kəni sulaləny gard
partizanjas.

Mitruk Jak

SNARAD GORSƏ UZ 86 VEZIS

Sa-səd ɣyla...

Vojtəv ɣziz.

Soğɣs ruztis ɗolnan ɣten.

Nora ɣɣlig,

Əsiŋ targis,—

Bəttə.

Kaga livzis sen.

Uliç kuza

Jezɗ eɣnən

Purga

Skəɣs gartis ɣm.

Muɣs zəris...

Vəɣs tirzis...

Kənikə,

ɣɣn—

Kɣlis ɣm.

Vɣɣn—

Mɣtɣsɣɣlvlis kozuv...

Vozɣn—

Zaləvtɣɣvlis vl...

Şiktɣn,

Karɣn,

Vəɣa ponda,

Gəllən

Kɣrtis gaddəs ki.

Sustəm ɣyla...

Neƣod neƣən...

Rɣnəs

Soğə kɣssis şikt.

Zvəz pəm uliç vɣvti

ɣmɣəd

Julaŋ kezisnɣ

Mort vit.

Koll mindt
Vita-kvajttas,
Jurgis piseal gorjas
„Gьp-p pl..“
A jukmәs
Vanas pora burgis,
Kajttis:
„Tõ-nә: —
Nәsta kьk“...

Tajә kьkьs vәli najә...
Kodi—
Gәldor puktis jur.
Gortьn:
Çelad,
Vişьş mamjas vanәd
Letçis şinva-çur.

Sek
Tom olәm nalәn kuis,
Şojis şvineç,
Jukmәs,
Rь...
No...

Lenin partija rьg vьdmis,
Sьlәn
Vьlьn kьlis sь.

Tәlьs vәzşis.
Kьmәr vәşjis.
Nәzjә lәnis şvineç zәr.
Sьnәd
Mam şәlәmәn zәris,
Kьәәn
Rezis şьlan gor.

Snarad gorsә
Uz sь vәzis
Puļa pьddi
Şavkjә kьd...
Nalь
Kaztәd pьddi mьtçis
Strana
Industrija vьn!

JURINDALBS

Listbok

A. BEZBMENSKIJ. Partbijet № 224332.....	3
Š. KIRSANOV. Talun—Lenin.....	4
NOBDINSA VITTOR. Graždanskėj vojna.....	7
D. FURMANOV. Ufa.....	16
K. IGNATOV. Povtəm šeləmlb.....	29
Š. SOTOV. „Ataman Frolov“.....	38
NOBDINSA VITTOR. Burzuj oz laŋtlb.....	49
I. VOKAN. Zavoditčəm.....	51
MITRUK JAK. Snarad gorsə uz sь vezis.....	60

Received of

the sum of

Five hundred and no/100

only in full settlement of

the account of

the said

to the order of

and the receipt of

the said

is hereby acknowledged

and the receipt of

the said

is hereby acknowledged

and the receipt of

the said

is hereby acknowledged

and the receipt of

the said

Допыс 1 сафт.

13073

Копи-3

1-11